

Kvassay Judit

Árpád-kori és késő középkori településrészletek Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő lelőhelyen

1. Balatonmagyaród–Kolon régészeti lelőhelyek – elhelyezkedés, kiterjedés, kutatástörténet

A Kis-Balaton mocsárvilágából kiemelkedő, észak–déli irányban hosszan elnyúló Zalavári-hát nyugati lejtőjén, Balatonmagyaród belterületétől délre, mintegy három kilométer hosszan, 400–700 méter szélesen húzódik a régészeti lelőhely. 1970-től kezdődően több pontján folytak régészeti munkálatok, különféle kutatási programok keretében. Minden alkalommal más-más alakban került rögzítésre a lelőhely neve, amint az alábbi kutatástörténeti összeállításból kiviláglik. Tulajdonképpen az 1995-ben, a Zalakomár–Balatonmagyaród közötti gázvezeték-építésénél végzett megfigyelések tették egyértelművé, hogy valójában egyetlen, rendkívül nagyméretű lelőhelyről beszélhetünk (1. kép 8.). Egyedül az úgynevezett Felső-koloni kora Árpád-kori temető (1. kép 1.) képez térben elkülönülő lelőhelyet, történetileg azonban ez is kapcsolódik helyszínünkhöz.

A lelőhely északi harmadában kora bronzkori, kelta, római és Árpád-kori leleteket gyűjtött Horváth László 1980-ban, a Kis-Balaton védőrendszer kialakítása I. ütem megelőző régészeti feltárásokat előkészítő terepbejárás alkalmával (1. kép 5.). A lelőhely-részt *Országúti-dűlőként* vették nyilván-
tartásba (HORVÁTH 1980, 1.).¹

A középső harmadban Cs. Sós Ágnes vezetett terepbejárást és ásatást 1970–1971-ben, az „Ispánsági központok kutatása“ elnevezésű, a Magyar Tudományos Akadémia által kitűzött tudományos program keretében. 1970-ben, Balatonmagyaród és Zalakomár között, a „Kolon-dűlő“ legmagasabb pontján nyitott szelvényekben 10–11. századi temetkezéseket tárt fel (1. kép 1.).² Ugyanakkor megfigyelte, hogy a határ ezen részén nagy felületre terjed ki a település, amely

a leletanyag tanúsága szerint a 15–16. századig folyamatosan lakott volt. Az ásatás helyszínét *Zalakomár–Kolon-ként* nevezte meg (CS. SÓS 1971, 281.). 1971-ben ugyanazon a dombháton, az előző helyszíntől mintegy 400 méterre, délnyugatra, terepbejárással megtalált középkori templom és temető helyén folytatta Cs. Sós Ágnes a kutatásokat (1. kép 2.). Ezúttal *Balatonmagyaród, Zalakomár–Kolonpuszta* a lelőhely neve (CS. SÓS 1972, 264.). A lelőhelynek ezen középső harmadában, 2002-ben, olajkitermeléssel kapcsolatos vezeték-fektetés nyújtott újabb feltárási lehetőséget (1. kép 9.). A dolgozat témájául szolgáló *Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő*ben, a szerző által vezetett ásatáson római, Árpád-kori és késő középkori objektumok, leletek kerültek napvilágra (KVASSAY 2004, 176–177. A nyomda ördöge alakította át a nevet Kolonai-dűlő-re.). A középső lelőhely-rész déli szélén (1. kép 10.), szintén vezeték-fektetést megelőző ásatás keretében, a szerző feltárta a Cs. Sós Ágnes által 1971-ben kutatott templom körüli temető zömét, valamint a temető körüli árok részletét, újkőkori, Árpád-kori és késő középkori objektumok kíséretében (KVASSAY 2005, 173.).

A déli harmadban, a Kis-Balaton védőrendszer kialakítása I. ütemét megelőzően végzett terepbejárások alkalmával, 1978-ban, Müller Róbert késő avar, Árpád-kori és késő középkori településnyomokat rögzített (1. kép 3.). Az egyik, általa talált paticsos foltot Vándor László tárta fel 1980-ban, *Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő*ben (1. kép 4.). A paticsomladék alatt egy, a 16. század első felében elpusztult gazdasági melléképület maradványai bontakoztak ki (VÁNDOR 1996, 153, 158.). A déli harmad közepe táján, egy kelet–nyugati irányban húzott vezeték-árokban sok objektum-beásást figyelt meg Horváth László, 1984-ben. Az objektumok földjében kevés,

14–15. századi edénytöredéket talált. A vezeték nyugati szélén pedig egy őskori, valamint két 9. századi gödörből gyűjtött leleteket (HORVÁTH 1984.). A megfigyelés eredményeit *Zalacomár–Kolon* lelőhely-megnevezéssel vették nyilvántartásba (1. kép 6.). A Müller Róbert által megfigyelt lelőhely-rész északi végén, 1987-ben, olajkút létesítését megelőzően, Szőke Béla Miklós kora bronzkori, római kori és 10–11. századi objektumokat tárt fel (SZŐKE 1988, 65.). A lelőhelyet *Zalacomár–Alsó-Kolon*-nak nevezte (1. kép 7.). A Balatonmagyaród és Zalacomár között lefektetett gázvezeték árkában, a két település között végig, mintegy három kilométer hosszan figyelt meg Árpád-kori és a késő középkori objektumokat, leleteket 1995-ben Frankovics Tibor és Vándor László (1. kép 8.).³

A Zalavári-hátnak a Kis-Balaton mocsárvidékéből kiemelkedő szakasza megtelepedésre rendkívül alkalmas terület, amint azt a tárgyalt lelőhelyen előkerült, az újkőkortól a késő középkorig, szinte valamennyi történeti korszakot képviselő leletanyag is tanúsítja. A megtelepedés – az eddig végzett kutatások fényében – a kora Árpád-kortól a 16. század végéig volt a legintenzívebb. Balatonmagyaród határának déli végén a Kolon-összetételű földrajzi nevek (Külső-, Belső-, Alsó-, Felső-Kolon, Koloni-csapás, kút és berek: ZFN 528–529.) megőrizték az elpusztult középkori település nevét, és pontosan körülrajzolják hajdani határát. Az egykori templom helyét pedig a Pusztaszentegyházi-dűlő jelzi, nagyjából a terület közepén. Zala megye középkori történetének kutatásában mindig kiemelkedő szerepet játszott ez a terület, mivel a falu neve megegyezik a megye előzményét képező, Szent István kori Kolon vármegye nevével. A vármegye központját, az ispáni vár maradványait az intenzív régészeti feltárások ellenére mindez ideig nem sikerült Kolon területén megtalálni. Az 1970–1971-ben, Cs. Sós Ágnes vezetésével, kimondottan az ispánsági központ felkutatására végzett ásások mégis sikerrel zárultak, hiszen lokalizálni lehetett Kolon település templomának és körülötte temetőjének helyét, a Felső-Koloni-dűlőben pedig előkerült ennek kora Árpád-kori (10. század vége–11. század) előzménye. A Kis-Balaton védőrendszer I. ütemével, valamint a vezeték-fektetésekkel kapcsolatos megelőző feltárások értékes objektumokat, leleteket, megfigyeléseket eredményeztek a kora Árpád-kortól a késő középkorig, de mivel a középkori település kiterjedéséhez mérve, elenyésző nagyságú felületek, így a településszerkezetre vonatkozóan épp csak utalásokat nyújthatnak. A lelőhely útépítéssel, közművekkel, olajkitermeléssel kapcsolatos létesítményekkel bolygatott, és – főleg a közlekedési út keleti oldalán, a domboldalban, az intenzív mezőgazdasági művelés által veszélyeztetett.

2. Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő, vezeték-fektetést megelőző régészeti feltárás, 2002 – késő római, Árpád- és késő középkori településobjektumok

A Balatonmagyaród határának déli részén működő, SávT-2 jelű gyűjtőállomás inertgáz ellátása céljából lefektetésre kerülő vezeték nyomvonalán 2002. nyarán került sor a megelőző feltárás elvégzésére.⁴ A régészeti lelőhely középső részén (1. kép 9.), a domb oldalában álló Sáv22, és a Sanyari-árok keleti partján álló Sáv16 jelű kutakat összekötő, kelet-nyugati irányú vezeték fektetését megelőző ásások keretében a nyomvonalon, valamint a rábontásokban összesen 1100 m² felület kutatása történt meg. Az előkerült 124 objektum (gödörök, cölöplyukak, tűzhelyek, kemencék, vermek, kút és két nagyméretű, késő középkori gazdasági épület) zöme a domb derekán, a Balatonmagyaród–Zalacomár közti közlekedési út nyugati szélé mellett sűrűsödött (2. kép 1, 2.).

A nyomvonal keleti harmadában, az országúttól keletre, a domboldalban elszórta, hét objektumot bontottunk ki (2. kép 3.). A négy kis gödör és a három cölöplyuk közül négyben találtunk néhány, jellegzetes Árpád-kori edénytöredéket.

A nyomvonal nyugati kétharmadának nyugati vége már vízjárta területre nyúlt – kékesszürke öntestalaj jelentkezett a humusz eltávolítása után. Ezen, a vízhez közeli részen szintén elszórta helyezkedett el néhány gödör és cölöplyuk (2. kép 4, 5.). A nyugati részen hat objektum római kori (késő római, 3–4. századi⁵), egy gödör kora Árpád-kori (10–11. századi), huszonöt objektum Árpád-kori (12–13. századi) leletekkel keltezhető. Ötvenegy objektumból késő középkori (15–16. századi) kerámia és vas használati tárgyak kerültek elő; harmincnégy objektum pedig lelet nélküli volt.

2.1 Őskori, római és 9. századi leletek, jelenségek

A 41. járószint (2. kép 6.) feltárásakor talált kora-bronzkori, csillámos homokkal soványított anyagú, kézzel formált, sötétbarnára égett agyagréteggel gondosan simított felületű, egyébként szürkére égett, behúzott szélű tál perem- és oldaltöredéke; az ugyanitt előkerült pattintott és csiszolt kőeszközök, valamint a 17. gödör (2. kép 5.) 9. századi, hullámvonal- és vonalkötegekkel díszített fazéktöredékei minden bizonnyal a lelőhely más részeiről (pl. 3. és 5. sz. rész) keveredtek a feltárt területre. Római kori a 21. és a 46. gödör-részlet (2. kép 5, 6.), az 51. gödör, amelyet azonban a ráásott 29. késő középkori gödörrel erősen megbolygattak (2. kép 6.). Zömmel római kori leleteket találtunk a 41. járószint bontása során, amelybe két további, csak ennek a korszaknak az

edénytöredékeket tartalmazó gödör (52, 72.) mélyedt. Sok középkori objektum betöltésében is kerültek elő római edénytöredékek, amelyek a fenti gödrök és járószint megbolygatásából származhattak. Az egyetlen érem (II. Constantius kis bronz) a feltárt terület nyugati szélén, a gyakori áradások nyomán kialakult öntéstalajon keletkezett 17. gödörben volt, 9. századi és késő középkori kerámia társaságában. A római kori objektumok egyébként a középkoriaknál nyugatabbra, a vízhez közelebb helyezkedtek el.

2.2 Árpád-kori településmaradványok

A nyomvonal keleti harmadában, az országúttól keletre, a domboldalban elszórta kibontott 2, 3, 4. gödör és 8. cölöplyuk szerény mennyiségű, de jellegzetes Árpád-kori fazéktöredékeket tartalmazott. A lelet nélküli 5. gödör, 6, 7. cölöplyuk – miután más korszak emlékei nem jelentkeztek ezen a felületen – valószínűleg szintén az Árpád-korban készült. A feltárt objektumok azt mutatják, hogy az Árpád-kori Kolon falu a dombnak ezen részére is kiterjedt (2. kép 1–3.).

A feltárási terület nyugati (2. kép 1–2, 4.) részén a kora Árpád-kori gödör (53. objektum; 2. kép 6; 3. kép 3.) előkerülése nem számított meglepetésnek, mert a korábbi kutatásokból tudható, hogy Kolon falu élete már ekkor megkezdődött. A gödörnek inkább az ad jelentőséget, hogy összekötőkapocsként szolgál a dombtetőn létesült hasonló korú temető (1. kép 1.) és az ásatásunktól mintegy 300 méterrel délre feltárt 10–11. századi településrészlet (1. kép 7.) között, mutatva a korszakra jellemző szórt településszerkezetet.

Az Árpád-kori leleteket tartalmazó településobjektumok: hulladékgyödrök (15, 24, 32, 57, 66, 74, 75, 76, 79, 80, 83, 84, 100, 101, 106, 110, 116, 121. objektum; 2. kép 5–7; 4. kép), cölöplyukak (25, 55. objektum; 2. kép 5–6.) kemence előtérrel (38, 47. objektum; 3. kép 1–2.), tűzhelymaradványok (104, 105. objektum; 5. kép 1.) és egy kút (10. objektum; 4. kép) tették ki a feltárt jelenségek húsz százalékát a kutatott felületen. A megtelepedés ebben az időszakban is a domb derekán történt, a víz felé csak elszórta, néhány objektumot találtunk. A dombhajlatban kibontott Árpád-kori objektumok közül nyolcat bolygattak meg a késő középkori épületekkel (4. kép). A kút betöltése miatt külön figyelmet érdemel.

A 10. kút egyszerű, szabálytalan kör alakú, tölcésres keresztmetszetű. A felső, gödörszerű, íves oldalú rész homok, a hengeres akna kékesszürke agyag altalajba mélyedt. Valószínűleg ez a szilárd vízzáró réteg tette feleslegessé az akna bélelését. Készítésének idejére támpontot nyújthat a használat közben a vízbe esett, és a fenéken összegyűlt leletanyag: kézikoronon felépített, barnára-szürkére égett, egyszerű

peremkiképzésű, vállon hullámvonalakkal, az oldalon vízszintes vonalakkal díszített fazéktöredékek, agyag-golyó-darabok. A kút már a használat közben, természetes módon kezdett feltöltődni (3. kép 1: 6, 14, 15. rétegek), majd egy kb. 1 méter vastag, steril homokréteg (13.) következik, ami arra utal, hogy felhagytak használatával. A homokréteggel nagyjából félig feltelten is még jelentős, kb. 2 méternyi mélyedést ekkor kezdtek hulladékkal feltölteni. A rétegek elhelyezkedésén jól látszik, ahogy egyik vagy másik oldalról beöntötték a szemetet: ezek a csíkok ugyanis nem olyan egyenletesek, mint a természetes betöltődés következtében létrejött rétegek. A kút feltöltését különlegessé teszi, hogy nem egyszerű háztartási szemetet szórtak ide, hanem egy kovács- és egy csontfaragó műhely „ipari hulladékai”, azaz nagy mennyiségű vassalak⁶ és félig megmunkált állatcsont került bele. A mesterséges feltöltéssel kialakult rétegek: kékes-szürke, faszenes hamu (3); fekete, erősen kormos, faszenes (8); vörösesbarna, gyengén átégett agyag (10); nagy, égett agyagtömbök (9, 4) váltakoznak világos, ill. sötétsárga homokrétegekkel (6, 7). Ami azt mutatja, hogy egy-egy feltöltés között némi idő eltelt – a laza homokból következően ez legfeljebb hónapokat jelenthetett. A vassalak, az állatcsontok és az alább ismertetett egyéb leletek valamennyi hamus, kormos, paticsos rétegben egyaránt intenzíven jelentkeztek. A jelentős mennyiségű állatcsontokról már első látásra feltűnt, hogy nem étkezési maradék: a hosszúcsontokon csiszolás és fűrészszerű eszközzel történt megmunkálás nyomait figyeltük meg, a kecskeszarvak végei pedig élesen levágottak voltak. Az archaeozoológiai vizsgálatot végző Vörös István megállapította, hogy a maradványok közel fele kecske szarvcsap. Az objektumban előfordulnak megmunkált és másodlagosan alkalmazott szarvasmarha és ló csontok, valamint a kecske szarvcsapokról levágott szaru-szarvak véleménye szerint is „speciális kézműipari tevékenységre utalnak” (VÖRÖS 2003, 1.). Jelentős számban találtunk homokkő darabokat, másodlagosan salakosra vagy felületükön üvegesre égett paticsdarabokat, valamint agyaggolyókat. Ez utóbbiakkal már korábban részletesen foglalkoztam, és annak ellenére, hogy pontos rendeltetésük nem ismert, leggyakoribb előfordulási körülményeik alapján kovács-tevékenységgel hoztam összefüggésbe készítésüket (KVASSAY 2003, 146–147, 153, 3. kép 1; 4. kép). Az ipari hulladék mellett természetesen háztartási szemét is jutott jócskán a betöltésbe: fazéktöredékek, fenőkő, kézimalom alsó köve, vastárgyak (kés, karika, csat, zabla, lyukasztó töredéke, néhány szög), tipikus konyhai hulladékként szarvasmarha, sertés, szárnyascsontok. A különböző rétegekben talált edénytöredékek anyaga, készítmódja, díszítése megegyezik, ami arra utal,

hogy a kút használata, majd feltöltése rövid idő alatt történhetett.

A vassalakok vizsgálatát Molnár Ferenc végezte el, eredményeit a jelen kötetben közzétett tanulmányában ismerteti. (MOLNÁR 2006)

A nyomvonalban feltárt többi Árpád-kori objektum egyikében sem lehetett a csontműves vagy a kovács tevékenység nyomait megfigyelni. Viszont a kúton kívül még tizenkét gödörben találtunk vassalakot. Így feltehető, hogy a középkori Kolon falu kovácsműhelye közvetlen közelében végeztünk kutatást. Amint azt a zalai tapasztalatok is mutatják, a kovácsműhely elkülönült a falu lakórészétől (Csatár: Valter Ilona ásatása 1964–1965, VALTER 1979; Csonkahegyhát: Müller Róbert ásatása 1967, MÜLLER 1971, 17–18; Letenye: Száraz Csilla ásatása 2000–2001, SZÁRAZ 2003, 14–15.). Kolon lakóházai minden bizonnyal a 300 méterrel délkeletre található templom körül csoportosultak. Abból kiindulva, hogy a letenyei, egymástól elkerített műhelykörzetek több ezer négyzetméteren terültek el, nem tűnhet lehetetlennek, hogy az a 10–11. századi műhelygödör, amelyet Szőke B. M. 1987-ben 300 méterrel délnyugatabbra tárt fel, és amelynek betöltésében – az ásató szíves szóbeli közlése szerint – vasbuca is volt, jelzi a koloni kovács-településrész kiterjedését, térben és időben.

2.3 Késő középkori településmaradványok

Amint már a fentebbiekből is kiviláglott, a feltárt objektumok zöme a késő középkorból származik. Ebben az időszakban jóformán csak a domb derekára korlátozódott a megtelepedés. Nyugatabbra néhány kisebb hulladék-gödör (29, 42, 43, 48, 58, 62, 68, 70. objektum; 2. kép 6–7) fordult elő, amelyek közül a 29, 58, 68, 70. gödröt római településjelenségekre ásták rá. Az épületektől keletre szintén csak pár (1, 9, 11, 12, 13, 14.) objektum bukkant elő (2. kép 7.). Ezek annyira sekélyek voltak, hogy feltételezem, a Sáv16 olajkúthoz vezető üzemi út kialakításakor ledőzerolták az egész felületet. Az 1. kemencét viszont a feltárás megkezdése előtt, a kivitelezők tették tönkre a közművek keresésére nyitott kutatóárokokkal.

A késő középkori településjelenségek közül legjelentősebb a 45. és a 124. épület, valamint három verem (102, 111, 120.), amelyek a feltárás keleti szélén, a mai országút közelében, egy „bokorban“ kerültek elő (2. kép 7; 4. kép).

A 45. épület cölöpszerkezetű, alapárkos paticsfalu, kétszintű gazdasági épület. Téglalap alakú, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, külső mérete: 15,40×6,80 méter; a keleti helyiség 8,60×6,80, a nyugati helyiség 6,80×6,80 méteres. A falalapárkok 30–65 cm szélesek, 45–60 cm mélyek. A sarkokon és az osztófal végein

egy-egy nagyméretű, a falak síkjából kiálló cölöp (54, 59, 77, 78, 86, 108.) tartotta a tetőt. Az alapárkokba (31, 56, 60, 82, 85.) további, kisebb méretű cölöpöket, illetve karókat állítottak. Az utóbbiak nyomait a keleti (31.) falnál lehetett legjobban megfigyelni. Az épületen belül sem padló, sem tüzelőberendezés nyomát nem találtuk. Az épület alapjainak ásásakor megbolygatták a 32, 80, 100, 101, 106, 121. Árpád-kori gödröket, valamint a 123. objektum déli szélét. Az épületre részben ráasták a 124. gazdasági épületet, megbolygatva az északi (56.) és a nyugati (82.) fal egy-egy kis szakaszát. Az osztófal középső részének nyugati szélét érinti a 95. gödör. A keleti helyiség északnyugati sarkában kibontott 111. verem hasa az 56, illetve a 85. fal alá ível. Délnyugati sarkának kibontására idő hiányában nem volt lehetőségünk.

A 124. épület szintén cölöpszerkezetű, alapárkos paticsfalu, egyoszlatú gazdasági épület. K–Ny-i hossz tengelyű, trapéz alakú, külső mérete: 7×5,50 méter, a falalapárkok 30–45 cm szélesek, 36–70 cm mélyek. A sarkokon egy-egy nagyméretű, a fal síkjából kiálló cölöp (16, 67, 73.) tartotta a tetőt. Az alapárkokba (69, 81, 92, 109.) további, kisebb méretű cölöpöket állítottak, amelyek nyomait a keleti (92.) és a nyugati (69.) falaknál egy-egy esetben, a déli (81.) falnál három helyen tudtuk megfigyelni. A délkeleti sarokban 1,50 méter hosszan hiányzik a falalapárkok, talán itt lehetett a bejárat. Az épületen belül sem padló, sem tüzelőberendezés nyomát nem találtuk. Az épület alapjainak ásásakor megbolygatták a 83, 121, 116. Árpád-kori gödröket, valamint a 123. objektum délnyugati sarkát. Az épületet részben ráasták a 45. épület nyugati helyiségére, megbolygatva annak északi és déli falát egy-egy kis szakaszon. A 124. épület délkeleti sarkát a 94. cölöplyuk és a 95. gödör ásásával bolygatták meg.

A felület humuszosolása során először a 124. épület északi és nyugati fala bukkant elő, nagyon határozott, erősen paticsos foltként. A 45. épület körvonala hasonló határozottsággal csak 10–15 cm-el mélyebben rajzolódott ki. A 45. épület alapárkai nagy paticsdarabokkal töltődtek vissza, ami között kevés, keményre tömörült, barna, faszenes föld volt. A 124. épület esetében ez csak a 92. falnál fordult elő, a több fal- és cölöphely betöltése keményre tömörült, barna, enyhén paticsos volt. A két építmény nyugati falai a 73. cölöplyuknál teljesen összeértek, hasonlóképp az északi falak, ahol az alapárkok metszetében igen jól látszott, ahogyan a 124. épület 109. északi fala elvágja a korábbi árkot (5. kép 2.). A két épület készítése között a kerámialeletek alapján nem lehet időbeli különbséget tenni. Mindkét építményt kiürítették, csak kevés, és jobbára apróra tört, a 16. századra jellemző peremkiképzésű, és vállon sekély hornyolattal díszített

fazéktöredéket, néhány fedődarabot, elenyészően kevés festett oldalt, pohár- vagy kancsótöredéket találtunk. Legtöbb esetben a késő középkori kerámia az épületek ásásakor megbolygatott Árpád-kori gödrök leletanyagával keveredve került elő. Vastárgy csak a 45. ház keleti (31.) falalapárkában találtunk, egy rossz megtartású, pántszerű töredéket és egy Steyr-i típusú kés darabját, a jellegzetes nyélszorító bronzlemezzel.

Az épületek területén kibontott gödrök (103, 122, 117.) és cölöplyukak (87, 88, 93, 94, 96, 97, 98, 107, 112, 113, 114, 118, 119.) jelentkezési szintjük és betöltésük alapján valószínűleg a 45. épülethez tartoztak, de pontos rendeltetésüket nem sikerült meghatározni. A 95. gödröt viszont egyértelműen az épületek pusztulása után ásták, mert vágja mindkettő falát (85, 92.).

A három verem (102, 111, 120. objektum; 4. kép; 5. kép 3–5) a 45. épület keleti helyisége északi fala mellett helyezkedett el. Mindegyik a körte alakú típust képviseli: minimum 70 cm átmérőjű, 45–60 cm mély, függőleges vagy enyhén szűkülő száj, 150 cm körüli hasátmérő. A legépebben maradt 102. verem 190, a leginkább bolygatott 111. verem 134 cm mély. A 102. és a 120. verem hasának nagy részét külön agyagréteggel tapasztották ki. A vermeknél szokásos kiégetés nyomát nem lehetett megfigyelni egyiknél sem. A 111. és a 120. verem száját egy-egy beásás bolygatta. Mindhárom verem betöltésében igen sok, nagy paticsdarab volt. A 102. verem szája a 45. épület falainak magasságában nyílt, ami alapján úgy vélem, hogy az épülethez tartozhatott. A másik két verem fölött viszont 35 cm vastag, kevert réteg húzódott, ami arra utal, hogy a 45. épület emelésekor már betemették és elplanírozták azokat. Mindkettő szája fölött gödröt bontottunk ki, mintha szándékosan leástak volna, hogy könnyebb legyen tartalmukat kiemelni. A 111. verem hasa ráadásul a 45. épület északi (56.) és osztófala (85.) alá nyúlik. Ez kizárja az egyidejűséget, hiszen az aláásott falak meggyengültek volna. Ez utóbbi objektum betöltéséből bukkant elő az egyetlen középkori érem: I. Ferdinánd 1555-ben vert denára. Ennek fényében a tárgyalt építmények a 16. század második felében épültek.

Az ásatási területtől délre, talán 500 méterre (1. kép 4.), hasonló sövényfalas melléképületet tárt fel Vándor László. Az épület leégett, maga alá temetve a benne tárolt cserépedényeket. Az ásató szerint a pusztulást a 16. század első felében, a települést ért első török támadások okozták (VÁNDOR 1996, 153, 69–70. kép).

3. Történeti adatok és régészeti adalékok

Kolon falu első ismert, hiteles okleveles előfordulása 1203-ból származik, amikor a Kis-Balaton nyugati partján fekvő Merenye (ma Zalamerenye)

határjárásában említik a Kolon felé vezető utat (HOLUB 1933, 417–419.) „...protenditur iuxta semitam vsque ad magnam stratam, que dirigitur de Kolun...” (CodDipl VI/2. köt. 36.). A régészeti feltárások adatai alapján azonban ennél már jóval korábban, a 10. század végén laktak és temetkeztek a településen (VÁNDOR 1996, 145.). Ennek az időszaknak egy hulladékögdre a tárgyalt ásatáson is előkerült, jellegzetes edényekkel (53. gödör, 3. kép 3; 6. kép 1–2.). Az évszázadok során több birtokosa is volt a településnek, amit házasság révén a 14–15. század fordulóján a Marcaliak szereztek meg. Azon túl az ő szentgyörgyvári Béka-váruk tartozékai közé számítják. A család tagjai gyakorta zálogosították el birtokaikat, aminek kapcsán számos irat keletkezett. Ezek egyikében, 1494-ben mondják először mezővárosnak. Kolon azon kevés zalai mezővárosok egyike, amely nem csak egyetlen alkalommal szerepel evvel a megjelöléssel a forrásokban. Amennyire kedvezően hatott a 10–15. században a település fejlődésére, hogy fontos út mellett feküdt, a törökök megjelenésével ez ugyanolyan hátránnyá változott: már 1548-ban felégették, és azontúl gyakorta kényszerültek lakói rövidebb időszakokra elmenekülni, mígnem 1588-tól kezdve végleg elhagyták településüket.

Az ásatáson, a 111. verem betöltésében talált 1555-ös érmet figyelembe véve, a feltárt gazdasági építmények tehát igen rövid időszakon belül készültek és voltak használatban. Nem véletlen, hogy a kerámiaformák és díszítések ilyen egységes képet mutatnak. Az alapárkok és cölöphelyek betöltésében talált nagymennyiségű patics pedig egyértelműen utal arra, hogy az épületek valamely török támadás alkalmával éghettek le.

A középkori írott forrásokban csak egy Kolon szerepel. Az Alsó-, Felső és az egyéb előtagok a 19. században keletkeztek, amikor a Széchenyi család majorságot hozott létre a pusztán, átmenetileg benépesítve azt urasági alkalmazottakkal (HTA Kolon).

4. Objektumleírások

1. *kemence*. Az ásatás megkezdése előtt, a kivitelező közmű-feltáró árkával megbolygatott kemence amorf részlete. 2–13 cm vastag, kevés barna földdel kevert paticsomladék alatt, a mai felszíntől 40 cm mélyen, K–Ny-i hossz tengelyű, 147×78 cm-es felületen foltokban megmaradt, vékony (0,5 cm) tapasztás. Leletek: kevés, apró, Árpád-kori és késő középkori edénytöredék, agyaggolyó töredék, széles pengéjű, vastag fokú kovácsoltvas késtöredék (NTM 2003.1.100.1.); vassalak-darab, állatcsont.

2. *gödör*. Barna, laza, közepén erősen faszenes-paticsos betöltésű, K–Ny-i hossz tengelyű, ovális,

237×150 cm-es, 40 cm mély,⁷ egyenesen szűkülő oldalú, egyenetlen aljú. ÉK-i sarkát modern beásás bolygatta. Leletek (NTM 2003.1.1.1–4.): kevés, apró, kopott Árpád-kori fazéktöredék, egyszerű peremmel, bekarcolt vízszintes vonalakkal díszítve; egy nagyméretű, vas tagfalú fazék peremtöredéke; állatcsont, vassalak.

3. *gödör*. Barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, tojásdad, 210×185 cm-es, 44 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Leletek (NTM 2003.1.2.1–7.): közepes mennyiségű Árpád-kori fazéktöredék, egyszerű peremmel, bekarcolt vízszintes vonalakkal, illetve fogaskerékkel benyomott mintával díszítve, fenék-bélyeg nyomaival, valamint nagyméretű, vas tagfalú fazekak perem- és szintén vízszintes vonallal díszített oldaltöredékei; állatcsont, homokkődarabok.

4. *gödör*. Barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, tojásdad, 80×70 cm-es, 20 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, ívelt aljú. Leletek: egy darab apró, kopott, anyaga és színe alapján Árpád-kori edény oldaltöredék.

5. *gödör*. Barna, laza betöltésű, É–D-i hossz tengelyű, tojásdad, 90×73 cm-es, 24 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Leletek: állatcsont.

6. *cölöplyuk*. Barna, laza, erősen faszenes betöltésű, É–D-i hossz tengelyű, kerek, 24×20 cm-es, 26 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, kihegyezett végű cölöp helye. Lelet nélkül.

7. *cölöplyuk*. Szürkésbarna, laza betöltésű, K–Ny-i hossz tengelyű, ovális, 45×40 cm-es, 18 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Lelet nélkül.

8. *cölöplyuk*. Szürkésbarna, laza betöltésű, É–D-i hossz tengelyű, ovális, 36×30-cm-es, 56 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, ívelt aljú. Leletek (NTM 2003.1.3.1.): egy darab egyszerű, Árpád-kori fazék peremtöredéke.

9. *árok*. Szürkés-sárga, keményre tömörült, paticsos betöltésű árok kis darabja esett a feltárt területre. A kibontott rész jellemzői: ÉNy–DK-i hossz tengelyű, hosszúkas, 265×35 cm-es, 13 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Leletek (NTM 2003.1.4.1.): néhány apró, kopott Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék; állatcsont.

10. *kút* (3. kép 1–2.). A kútakna szabálytalan kör alakú, 370 cm mély. Keresztmetszete tölcseres: a fal a felső 130 cm-en enyhén ívelt, erősen szűkül: 490×540 cm átmérőről 320×340 cm-re; majd lapos aljáig a fal egyenes és enyhén szűkül. Aljának átmérője 260×275 cm. A felső, íves oldalú falrész homok, a többi kékesszürke agyag altalajba mélyedt. A kút belsejében semmiféle bélelés nyomát nem találtunk. A kibontott kút alj a száraz nyár ellenére nedves volt az összegyűlt talajvíztől, egy kiadós eső után pedig hosszabb időn keresztül megtartotta a csapadékvizet. A kút betöltésé-

ben kékesszürke, hamus, enyhén faszenes; fekete, égett, erősen faszenes, kormos; gyengén átégett vörösesbarna agyagos rétegek váltakoztak sárga homokcsíkokkal. Bőséges leletanyag került elő a hamus és az égett rétegekből (NTM 2003.1.85.1–2003.1.98.28. és 2006.1.1–2006.1.6.): a 12–13. századra jellemző fazéktöredékek (6. kép3–4.), agyaggolyók, késtöredék, zablatöredék, szögek, vastárgy, bronz csat, fenőkötőredékek, kézimalomkő töredéke; igen nagy mennyiségű kovács-vassalak és állatcsont.

11. *gödör*. Barna, laza, paticsos betöltésű, É–D-i hossz tengelyű, ovális, 102×66 cm-es, 22 cm mély, oldal és alj ívelt. Leletek (NTM 2003.1.5.1–2.): vegyesen kevés Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék.

12. *paticsomladék* (4. kép). Kevés, keményre tömörült, barna föld között sok kisebb-nagyobb paticsdarab mutatkozott egy É–D-i hossz tengelyű, fordított L-alakú, 410×40, ill. 210×20–40 cm-es területen, 6 cm mélységben, 10 cm vastagságban. Az omladék alatt került elő a 31. falalapárok és a 32. gödör feltájtja. Lehetséges, hogy a 45. késő középkori épület K-i (31.) falának omladéka. Leletek (NTM 2003.1.6.1–4.): közepes mennyiségű Árpád-kori – egyszerű és enyhén tagolt peremek, hullámvonalakkal és vízszintes vonalakkal díszített oldalak, nagyméretű, vas tagfalú fazekak darabjai – valamint késő középkori – fodrosra nyomott peremű és sekélyen hornyolt oldalú fazéktöredékek, vörös festett oldalak, bepecsételt mintával díszített talpas pohár darabja – edénytöredék; állatcsont.

13. *gödör*. Sötétbarna, laza, faszenes-paticsos betöltésű, É–D-i hossz tengelyű, tojásdad, 190×160 cm-es, 25 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Leletek (NTM 2003.1.7.1–2.): néhány edénytöredék, köztük 3 apró, kopott, anyaga alapján Árpád-kori fazéktöredék, zömmel késő középkori fazekak darabjai; vassalak.

14. *gödör*. Barna, laza, enyhén faszenes betöltésű, K–Ny-i hossz tengelyű, ovális, 75×45 cm-es, 10 cm mély, függőleges oldalú, lapos aljú. Leletek (NTM 2003.1.8.1–2.): két darab késő középkori fazékperem, őrlőkötőredék; állatcsont.

15. *gödör*. A barna, laza, faszenes-paticsos betöltésű gödörnek kb. kétharmada esett a feltájtási területre. A kibontott rész adatai: K–Ny-i hossz tengelyű, ovális, 75×55 cm-es, 15 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Leletek (NTM 2003.1.9.1.): közepes mennyiségű, apró, kopott, zömmel Árpád-kori fazéktöredék – köztük a vállon ferdén bekarcolt vonalakkal díszített darab – és kevés késő középkori korongolt, díszítetlen fazékdoldal; állatcsont.

16. *cölöplyuk* leírása a 124. sz. alatt.

17. *gödör*. A feltájtási terület Ny-i szélén, a sötét, kékesszürke öntéstalajba mélyedt a fekete, keményre tömörült, közepén egy feltájtban gyengén átégett betöl-

tésű, É–D-i hossz tengelyű, hosszúka, lekerekített sarkú, 196×116 cm-es, 15–30 cm mély, függőleges oldalú, lépcsős aljú. Leletek: (NTM 2003.1.10.1–3.): római érem (II. Constantius kis bronz. Előlapján kopott császárféj körül nehezen olvasható felirat. Hátlapja felismerhetetlenségig kopott. 4. sz. közepe. dr. Horváth László meghatározása), 9. századi, hullámvonal- és vonalkötegekkel díszített fazéktöredékek, késő középkori, díszítetlen fazékoldal.

18. *cölöplyuk*. Betöltése enyhén paticsos, keményre tömörült szürke öntéstalaj. K–Ny-i hossz tengelyű, ovális, 50×45 cm-es, 24 cm mély, egyenetlen oldalú, lapos aljú. Lelet nélkül.

19. *cölöplyuk*. Betöltése enyhén paticsos, keményre tömörült szürke öntéstalaj. É–D-i hossz tengelyű, ovális, 45×40 cm-es, 36 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, ívelt aljú. Lelet nélkül.

20. *cölöplyuk*. Betöltése enyhén paticsos, keményre tömörült szürke öntéstalaj. K–Ny-i hossz tengelyű, ovális, 60×50 cm-es, 22 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

21. *gödör*. A szürke, laza betöltésű gödörnek csak egy része esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 150×150 cm-es, 20–27 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Leletek (NZM 2003.1.11.1.): két darab római (3–4. sz.), szürke, fésűs díszítésű fazékoldal.

22. *cölöplyuk*. Betöltése enyhén paticsos, keményre tömörült szürke öntéstalaj. Kerek, 46 cm átmérőjű, 33 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

23. *cölöplyuk*. Betöltése enyhén paticsos, keményre tömörült szürke öntéstalaj. Kerek, 46 cm átmérőjű, 32 cm mély, függőleges oldalú, ívelt aljú. Lelet nélkül.

24. *gödör*. Sötétszürke, keményre tömörült, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, É–D-i hossz tengelyű, amorf, 185×145 cm-es, 37 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Leletek (NTM 2003.1.12.1.) kevés, apró, kopott és két jellegzetes Árpád-kori fazéktöredék.

25. *cölöplyuk*. Fekete, laza betöltésű, kerek, 20 cm átmérőjű, 11 cm mély, függőleges oldalú, lapos aljú. Leletek: egy apró, díszítetlen, anyaga alapján Árpád-kori oldaltöredék.

26. *cölöplyuk*. Betöltése szürke, keményre tömörült öntéstalaj. Kerek, 36 cm átmérőjű, 15 cm mély, oldal és alj ívelt. Lelet nélkül.

27. *cölöplyuk*. Betöltése szürke, keményre tömörült öntéstalaj. Kerek, 32 cm átmérőjű, 11 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

28. *gödör*. Betöltése szürke, keményre tömörült, enyhén paticsos öntéstalaj. Kerek, 60 cm átmérőjű, 20 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

29. *gödör*. Szürkésbarna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, alj fölött az É-i részen erősen faszenes folt. Tojásdad, ÉNy–DK-i hossz tengelyű,

150×130 cm-es, 90 cm mély, ívelt oldalú, lapos aljú. Beleásták az 51. gödör ÉK-i részébe, ami csak az objektumok bontásának legvégén világlott ki, így leleteik keverten kerültek elő. Az 51. gödör betöltése kékesszürke, keményre tömörült. Tojásdad, ÉÉK–DDNy-i hossz tengelyű, 230×224 cm-es, 90 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. Leletek (NTM 2003.1.13.1–4.): szürke, korongolt, vékonyfalú római pohár oldaltöredéke, szürke, hosszanti bevágással tagolt római (4. sz.) korsó fültöredéke; jellegzetes díszítésű Árpád-kori fazéktöredékek és késő középkori fazekak perem- és oldaltöredékei.

30. *cölöplyuk* leírás a 45. sz. alatt.

31. *falalapárok* leírás a 45. sz. alatt.

32. *gödör* (4. kép). Szürke, laza, faszenes-hamus, enyhén paticsos betöltésű, amorf, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 360×160–200 cm-es, 30 cm mély, ívelt oldalú, egyenetlen aljú. Ny-i szélét és DNy-i negyedét a 32. falalapárok ásásakor megbolygatták; ÉNy-i része fölött bontottuk ki a 12. paticsomladékot. Leletek (NTM 2003.1.15–17.): közepes mennyiségű Árpád-kori, hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített, valamint nagyméretű, vas tagfalú, hasonlóan díszített fazéktöredéket, agyaggolyó-töredékeket; vassalakat találtunk benne. Egy késő római szürke, erősen kihajló fazékperem is volt a leletek között. A késő középkori, finom anyagú, korongolt, erősen tagolt peremű fazekak töredékei, és a rúdvasból kalapált T-fejű szög valószínűleg a gödör késő középkori bolygatása során keveredhetett a betöltésbe.

33. *gödör*. A réteges betöltésű (barna-sárga kevert, alj fölött 20 cm szürke, keményre tömörült öntéstalaj) gödörnek csak egy része esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 100×50 cm-es, 66 cm mély, oldal egyenetlen, alj egyenes. Lelet nélkül.

34. *cölöplyuk*. Szürke, laza, humuszos betöltésű, ovális, É–D-i hossz tengelyű, 44×36 cm-es, 12 cm mély, oldal és alj ívelt. Lelet nélkül.

35. *cölöplyuk*. Szürke, laza, humuszos betöltésű, ovális, É–D-i hossz tengelyű, 40×36 cm-es, 16 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

36. *cölöplyuk*. Szürke, laza, humuszos betöltésű, tojásdad, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 44×40 cm-es, 11 cm mély, oldal és alj ívelt. Lelet nélkül.

37. *cölöplyuk*. Szürke, laza, humuszos betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 42×36 cm-es, 16 cm mély, oldal és alj ívelt. Lelet nélkül.

38. *kemence előtér* (5. kép 1.). Barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, lekerekített sarkú téglalap alakú, K–Ny-i hossz tengelyű, 408×215 cm-es, 58 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj lépcsős. Leletek (NTM 2003.1.16.1–4.) kevés, apró, kopott római és Árpád-kori edénytöredékek közül megtartottuk egy

késő római fazék vízszintesen kihajló, hornyolt peremtöredékét, fekete festés nyomaival, valamint három hullámvonallal és vízszintes vonallal, ill. sűrűn bekarcolt vízszintes vonalakkal díszített Árpád-kori fazékoldalt; vassalak. Az előtér K-i szélén, alj fölött 25 cm-el nyílt a 47. *kemence* (szűk, 40 cm-es) szája. Barna, laza, erősen faszenes-paticsos (alját 2 cm vastagon szenessé égett növényi maradványok borították) betöltésű, tojásdad, K–Ny-i hossztengetyű, 128×40–90 cm-es. Gyengén, 2–3 cm vastagon átégett, Ny-felé lejtő alj 57 cm mélységben került elő. Oldal erősebben, 2–4 cm vastagon égett át, a felmenő fal 9 cm magasságig maradt meg. Leletek (NTM 2003.1.22.1.): egy darab római edénytöredék.

39. *cölöplyuk*. Szürkésbarna, laza, enyhén faszenes betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossztengetyű, 44×32 cm-es, 20 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Lelet nélkül.

40. *cölöplyuk*. Szürkésbarna, laza betöltésű, kerek, 38 cm átmérőjű, 10 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

41. *járószint?* (2. kép 6.). A humusz aljában, nagyméretű, amorf, sok edénytöredéket tartalmazó foltként jelentkező objektumnak csak egy része esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: a szürkésbarna, laza, foltokban enyhén faszenes-paticsos, 25–70 cm vastag/mély, talán járószintként értelmezhető jelenségbe kilenc jól elkülöníthető gödör (49, 50, 52, 57, 58, 68, 70, 71, 72.) mélyedt, amelyeket különböző korszakokban ástak. Leletek (NTM 2003.1.17.1–57.): az előkerült tárgyak zöme késő római (3–4 századi), jelentős része késő középkori (15–16. századi), de volt a betöltésben egy korabronz-kori tál peremtöredéke, egy pattintott kovakő eszköz, valamint egy kaptafa alakú csiszolt kőbalta töredéke, és néhány jellegzetes Árpád-kori fazékoldal, továbbá állatsont és vassalak is. A római leletek közül említésre érdemes egy behúzott peremű, úgynevezett „Soldatenteller” töredéke, egy szürke, a perem fölé magasodó fülű korsó darabja, dörzstál oldaltöredéke, valamint egy hasáb alakú, zöld üvegpalack aljának és oldalának töredéke. Az aljon fenékbélyeg: ívelt oldalú rombusz közepén kör. A késő középkort, pl. ujjbenyomkodással fodrosra nyomott, illetve galléros peremű, továbbá vörös festéssel díszített fazék-töredékek és egy Steyr-i típusú vaskés töredéke képviselik.

42. *gödör*. A sötét, laza, faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak É-i darabja esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: sötét, laza, faszenes-paticsos betöltésű, ovális, K–Ny-i hossztengetyű, 130×52 cm-es, 26 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, egyenetlen aljú. Leletek (NTM 2003.1.18.1–2.): késő középkori fazék tagolt peremtöredéke és egy rúdvasból laposra kalapált kis karika; állatsont, vassalak.

43. *gödör*. A sötét, laza, faszenes-paticsos betöltésű

gödörnek csak É-i darabja esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: ovális, K–Ny-i hossztengetyű, 105×50 cm-es, 16 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Leletek (NTM 2003.1.19.1–2.): két késő középkori fazékoldal; állatsont.

44. *gödör*. Szürke, laza betöltésű, ovális, K–Ny-i hossztengetyű, 70×52 cm-es, 22 cm mély, ívelt oldalú és aljú. Lelet nélkül.

45. *épület* (4. kép; 5. kép 2.). Cölöpszerkezetű, alapárkos paticsfalu, kétosztatú gazdasági épület. Téglalap alakú, ÉK–DNy-i hossztengetyű, külső mérete: 15,40×6,80 méter; a K-i helyiség 8,60×6,80, a Ny-i helyiség 6,80×6,80 méteres. A falalapárkok 30–65 cm szélesek, 45–60 cm mélyek. A sarkokon és az osztófal végein egy-egy nagyméretű, a falak síkjából kiálló cölöp (54, 59, 77, 78, 86, 108.) tartotta a tetőt. Az alapárkokba (31, 56, 60, 82, 85.) további, kisebb méretű cölöpöket, illetve karókat állítottak. Az utóbbiak nyomait a K-i (31.) falnál lehetett legjobban megfigyelni. Az épületen belül sem padló, sem tüzelőberendezés nyomát nem találtuk. Az épület alapjainak ásásakor megbolygatták a 32, 80, 100, 101, 106, 121. Árpád-kori gödröket, valamint a 123. objektum D-i szélét. Az épületre részben ráasták a 124., azonos szerkezetű gazdasági épületet, megbolygatva az É-i (56.) és a Ny-i (82.) fal egy-egy kis szakaszát. Az osztófal középső részének Ny-i szélét érint a 95. gödör. A K-i helyiség ÉNy-i sarkában kibontott 111. verem hasa az 56., illetve a 85. fal alá ível. DNy-i sarkának kibontására idő hiányában nem volt lehetőségünk.

Az épület elemeinek részletes ismertetése: É-i falalapárok (56.): barna, keményre tömörült, erősen paticsos, enyhén faszenes betöltésű, ÉK–DNy-i irányú, 15,40 m hosszú, 30–60 cm széles, 45–50 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenetlen. K-i helyiség közepén fal síkjából kissé kiálló cölöp nyoma, Ny-i helyiség közepén egy nagyobb, szintén kiálló cölöplyuk (30.), osztófal (85.) csatlakozásánál 77, K-i végén 54, a fal síkjából erősen, Ny-i végén 108. enyhén kiugró cölöplyuk. Ráasták a 80, 101, 121. Árpád-kori gödrökre és a 123. objektum D-i szélére. A Ny-i helyiségben, az osztófal Ny-i oldalán vágja a 124. épület 109. fala. A K-i helyiség ÉNy-i sarkánál alá fut a 111. verem hasa. Leletek (NTM 2003.1.27.1–25.): zömmel késő középkori, erősen tagolt, galléros és ujjbenyomkodással fodrosra nyomott szélű fazékperemek, ujjbenyomkodással tagolt bordával díszített oldal, fedőtöredékek, korsónyak, de belekerült a betöltésbe néhány késő római és Árpád-kori fazék-töredék, agyaggolyó töredéke; állatsont. K-i (31.) falalapárok: betöltésében sok, nagy paticsdarab közt kevés, enyhén faszenes, keményre tömörült, barna föld volt. ÉNy–DK-i hossztengetyű, 6,80 m hosszú, 30–40 cm széles, 38–65 cm mély, oldal egyenesen szűkül,

ívelt aljába egyenetlen közökben öt darab, 10–15 cm átmérőjű, kerek karólyukkal. É-i végén 54, D-i végén 59. cölöplyuk, mindkettő erősen kiugrik a fal síkjából. Ráásták a 32, 80, 100, 101, 106. Árpád-kori gödrökre. ÉK-i sarkánál, részben a falalapárkon bontottuk ki a 12. paticsomladékot (leírását ld. ott), amely talán a felmenőfal omladéka lehetett. A feltárt épület legépebben megmaradt részlete a 31. falalapárok. Leletek (NTM 2003.1.14.1–9.) közepes mennyiségben kerültek elő bontásokor: vegyesen Árpád- és késő középkoriak; állatsont, vassalak. Árpád-koriak a durva soványítású, kézikorongon felépített fazéktöredékek, egyszerű peremmel, ferde bevagdosással és vízszintes vonalakkal díszítve, valamint az agyaggolyó. Késő középkoriak a finom anyagú, korongolt fazéktöredékek, egyik pereme ujjbenyomkodással csipkézett. Előkerült egy Steyr-i típusú kés töredéke és egy ismeretlen rendeltetésű vastárgy. Ny-i (82.) falalapárok: a barna, keményre tömörült, paticsos, enyhén faszenes betöltésű, ÉNy–DK-i irányú alapárok felárt hossza 6 m, 30–45 cm széles, 55 cm mély, oldal függőleges, alj egyenes. É-i végén 108. cölöplyuk, D-i végén a 78. cölöplyuk indulása. D-i végét nem bontottuk ki. D-i felét vágja a 124. épület DNy-i sarka (69. és 81. fal kis részlete, 73. cölöplyuk). Leletek (NTM 2003.1.49.1.): késő középkori fazék perem- és válltöredéke. D-i (60.) falalapárok: barna, keményre tömörült, faszenes, erősen paticsos betöltésű, ÉK–DNy-i irányú, kibontott része 10,5 m hosszú, 30–50 cm széles, 55–60 cm mély, oldal függőleges, alj egyenes, Ny-i részén két (90, 91.) cölöplyukkal. K-i végén 59, a fal síkjából erősen kiugró cölöplyuk, osztófal (85. objektum) csatlakozásánál 86. cölöplyuk, Ny-i végét nem bontottuk ki. Az alapárkot ráásták a 100, 106, 110. Árpád-kori gödrökre. Leletek (NTM 2003.1.31.1–9.): vegyesen jellegzetes Árpád-kori fazéktöredékek és késő középkori fazék-, valamint fedőtöredékek. A 85. ÉNy–DK-i irányú, enyhén ívelő falalapárok osztja a 45. épületet két helyiségre. Betöltésében sok, nagy paticsdarab közt kevés barna föld volt, 6,80 m hosszú, 40–50 cm széles, 50–60 cm mély, oldal függőleges, alj D-i részen egyenes, É-on egyenetlen, egy nagy, ovális, 60×50 cm-es, enyhén lemélyedő cölöphellyel. É-on a 77. cölöplyuknál csatlakozik az 56. falalapárokba, D-en a 86. cölöplyuknál a 60. falalapárokba. Középső része felett helyezkedett el a 89. paticsomladék, amely a falalapárok Ny-i szélét metsző 95. gödröt fedte. ÉK-i végénél alá fut a 111. verem hasa, ÉNy-i széle pedig vágta a 116. Árpád-kori gödröt. Leletek (NTM 2003.1.52.1–13.): igen sok késő középkori fazéktöredék, erősen tagolt, galléros és ujjbenyomkodással csipkézett szélű peremekkel, nagyméretű, habarcsos téglá darabja és közsőrűkő töredéke. ÉK-i sarok, 54. cölöplyuk: barna, keményre tömörült, faszenes, erősen

paticsos betöltésű, kerekded, 90 cm átmérőjű, 68 cm mély, oldal függőleges, kihegyezett végű cölöp helye, 31. és 56. fal síkjából egyaránt erősen kiugrik. Ráásták a 80. Árpád-kori gödrökre. Leletek (NTM 2003.1.26.1–2.): néhány Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék; állatsont, vassalak. ÉNy-i sarok, 108. cölöplyuk: barna, laza, enyhén paticsos betöltésű, kerek, 50 cm átmérőjű, 54 cm mély, oldal lépcsős, alj egyenes, a 69. fal síkjából erősen kiugró. Leletek (NTM 2003.1.72.1–4.): kevés, hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített Árpád-kori és díszítetlen késő középkori fazéktöredék; állatsont. DNy-i sarok, 78. cölöplyuk: csak indulását bontottuk ki a barna, keményre tömörült, faszenes, erősen paticsos betöltésű objektumnak. A feltárt rész K–Ny-i hossz tengelyű, ovális, 60×30 cm-es, 53 cm mély. Leletek (NTM 2003.1.45.1–3.): sok apró darab közül három késő középkori fazékperemet és egy kovácsoltvas szög töredékét őriztünk meg. DK- sarok, 59. cölöplyuk: barna, keményre tömörült, erősen paticsos betöltésű, kerek, 85 cm átmérőjű, 76 cm mély, oldal függőleges, alj egyenes, 31. és 60. fal síkjából egyaránt erősen kiugró. Ráásták a 100. és a 106. Árpád-kori gödrökre. Leletek (NTM 2003.1.30.1–7.): vegyesen Árpád-kori és késő középkori fazéktöredékek; állatsont. 85. osztófal É-i vége, 77. cölöplyuk: barna, keményre tömörült, faszenes, erősen paticsos betöltésű, kerek, 60 cm átmérőjű, 66 cm mély, oldal függőleges, alj lépcsős, 56. fal síkjából enyhén kiugró. Leletek (NTM 2003.1.44.1–12.): igen sok késő középkori fazéktöredék, köztük hullámosra nyomott szélű galléros perem, egy fehér kancsó kiöntőcsőrös pereme; egy késő római és két Árpád-kori fazékoldal. 85. osztófal D-i vége, 86. cölöplyuk: barna, keményre tömörült, paticsos betöltésű, kerek, 96 cm átmérőjű, 58 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes, a 60. fal síkjából kiugrik. Leletek (NTM 2003.1.53.1–2.): néhány jellegzetes Árpád- és késő középkori fazéktöredék; állatsont. 56. fal Ny-i részében 30. cölöplyuk: barna, laza, faszenes-patricsos betöltésű, ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 64×52 cm-es, 50 cm mély, egyenetlen oldalú, lépcsős aljú. (Leletek 56. árokéval együtt csomagolva.) 60. fal Ny-i részében: 90. cölöplyuk barna, laza, faszenes, enyhén paticsos betöltésű, kerek, 53 cm átmérőjű, 12 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. Leletek (NTM 2003.1.57.1.): a néhány, apró késő középkori fazéktöredékből egy peremet őriztünk meg; állatsont. 91. cölöplyuk barna, laza, faszenes, erősen paticsos betöltésű, kerek, 50 cm átmérőjű, 24 cm mély, oldal és alj ívelt. Leletek (NTM 2003.1.58.1–2.): néhány késő középkori fazékoldal. Az épület délnyugati részének humuszolásakor előkerült töredékekből össze lehetett állítani egy jellegzetes fazekat (NTM 2003.1.84.1.; 6. kép 6.)

46. *gödör*. A barna, keményre tömörült, enyhén faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak egy része esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: hosszúkás, K–Ny-i hossz tengelyű, 390×240 cm-es, 52 cm mély, ívelt oldalú, egyenetlen aljú. Leletek (NTM 2003.1.21.1–2.): a kevés, apró, kopott edénytöredék közül egy késő római finom, szürke pohártöredéket és egy jellegzetes díszítésű Árpád-kori fazéktöredéket őriztünk meg, a vaskés töredéke restaurálásakor szétporladt; állatcsont.

47. *kemence* leírása 38. szám alatt.

48. *gödör*. Barna, laza betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 190×120 cm-es, 40 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj lépcsős. Leletek (NTM 2003.1.23.1.): késő középkori pohár oldaltöredéke.

49. *gödör*. A barna, keményre tömörült betöltésű gödörnek csak É-i fele esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: tojásdad, K–Ny-i hossz tengelyű, 220×116 cm-es, 33 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. A 41. objektumba mélyedt. Lelet nélkül.

50. *gödör*. A barna, laza, faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak É-i része esett a feltárási területre. A kibontott részlet jellemzői: hosszúkás, amorf, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 304×150 cm-es, 34 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. A 41. objektumba mélyedt. Lelet nélkül.

51. *gödör* leírása a 29. szám alatt.

52. *gödör*. Barna, laza, faszenes, enyhén paticsos betöltésű, ovális, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 180×120 cm-es, 36 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. A 41. objektumba mélyedt. Leletek (NTM 2003.1.24.1.): egy késő római fazéktöredék.

53. *gödör* (3. kép 3.). Réteges betöltésű (alj fölött 5–15 cm barna-sárga kevert, keményre tömörült; fölötte 10–12 cm barna, keményre tömörült; fölötte 4–10 cm vastag homokréteg; ettől kezdve szeléig fekete, laza, erősen faszenes, kissé paticsos, igen sok lelettel, kivéve K-i szelét, ahol az alj fölötti réteggel megegyező barna-sárga kevert, 30 cm széles csík jelentkezett), ovális, É–D-i hossz tengelyű, 182×165 cm-es, 95 cm mély, Ny-i oldal függőleges, K-i egyenesen szűkül, alj egyenes. Leletek (NTM 2003.1.25.1–13.): igen sok 11–12. századi fazéktöredék és két kiegészíthető fazék (6. kép 1–2) mellett késő római: fazékoldal bevagdosott bordával és fedőtöredék (a vaskés restaurálásnál elveszett); állatcsont.

54. *cölöplyuk* leírása a 45. szám alatt.

55. *cölöplyuk*. Szürke, enyhén paticsos, közepén laza, erősen faszenes betöltésű, ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 64×45 cm-es, 30 cm mély, oldal függőleges, alj egyenes. Betöltésében egyetlen apró, anyaga és színe alapján Árpád-kori edénytöredék volt.

56. *falalapárok* leírása a 45. szám alatt.

57. *gödör*. A sötétbarna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak É-i része esett a feltárási területre. A kibontott részlet adatai: hosszúkás, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 360×130 cm-es, 35 cm mély, oldal egyenes szűkül, alj egyenes. A 41. objektumba mélyedt. Leletek (NTM 2003.1.28.1.): egy jellegzetes díszítésű Árpád-kori fazékoldal.

58. *gödör*. Barna, laza, felső 5 cm-ében erősen paticsos betöltésű, amorf, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 200×155 cm-es, 20–64 mély, oldal egyenesen szűkül, alj lépcsős. A 41. objektumba mélyedt. Leletek (NTM 2003.1.29.1–7.): késő középkori fazekak és fedőtöredékei; állatcsont.

59. *cölöplyuk* leírása a 45. szám alatt.

60. *falalapárok* leírása a 45. szám alatt.

61. *járószint* (2. kép 7.). A humuszréteg leszedése után jelentkezett határozott, faszenes foltja, sok edénytöredékekkel. Bontás során 20 cm vastag, szürke, laza homokréteget találtunk, igen sok lelettel. Amorf, K–Ny-i hossz tengelyű, 900×370–450 cm-es, oldal nem volt megfigyelhető, alj egyenetlen, K-i oldalába mélyed a 74. és a 76. gödör. (DK-i sarkát idő hiányában már nem tudtuk feltárni.) Leletek (NTM 2003.1.32.1–35.): néhány késő római fazék, pohár, korsó hombártöredék mellett, jelentősebb számban kerültek elő Árpád-kori fazéktöredékek és egy agyaggolyó töredéke, a legtöbb lelet a késő középkorból való: fazekak, fedők, bepecsételt díszű pohár darabjai, kovácsoltvas késtöredékek, egyiken a nyelborítást rögzítő bronz szegeccsel; állatcsont, vassalak.

62. *gödör*. Szürkésbarna, laza betöltésű, tojásdad, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 145×118 cm-es, 55 cm mély, K-en lépcsős, D-en függőleges oldalú, lapos aljú. Leletek (NTM 2003.1.33.1–2.): négy apró, kopott Árpád-kori töredék mellett sok késő középkori fazéktöredék; állatcsont.

63. *gödör*. Szürkésbarna, laza betöltésű, ovális, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 68×50 cm-es, 55 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, lapos aljú. Lelet nélkül.

64. *tüzelésnyom*. A sárga, laza, agyagos homok 30 cm mélységben, kb. 80 cm átmérőjű, kerek foltban, 2–3 milliméter vastagon átégett. Sem oldal, sem felmenő fal nem volt megfigyelhető. Lelet nélkül.

65. *gödör*. A szürke, laza, hamus, faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak D-i darabja esett a feltárási területre. A kibontott részlet adatai: ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 100×35 cm-es, 22 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj ívelt. Lelet: vassalak.

66. *gödör*. A szürkésbarna, laza, faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak D-i darabja esett a feltárási területre. A kibontott részlet adatai: ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 70×27 cm-es, 38 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj ívelt. Leletek (NTM 2003.1.34.1.): egy darab Árpád-kori fazéktöredék; állatcsont.

67. cölöplyuk leírása a 124. szám alatt.

68. gödör. Sötétbarna; faszenes-paticsos betöltésű, hosszúkás, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 260×110 cm-es, 15–52 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj lépcsős. A 41. objektumba mélyed. Leletek (NTM 2003.1.36.1–7.): közepes mennyiségben, vegyesen kerültek elő belőle Árpád-kori és késő középkori fazéktöredékek; állatcsont, vassalak.

69. falalapárok leírása a 124. szám alatt.

70. gödör. Barna, enyhén paticsos betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 100×88 cm-es, 14 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. A 41. objektumba mélyed. Leletek (NTM 2003.1.38.1.) egy darab késő középkori fazékoldal; állatcsont.

71. gödör. A barna, laza, enyhén paticsos betöltésű gödörnek csak D-i része esik a feltárási területre. A kibontott részlet adatai: ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 88×50 cm-es, 28 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. A 41. objektumba mélyed. Lelet nélkül.

72. gödör. Szürkésbarna, laza, enyhén paticsos betöltésű, amorf, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 326×284 cm-es, 34 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenetlen. A 41. objektumba mélyed. Leletek (NTM 2003.1.39.1–4.): közepes mennyiségben találtunk benne késő római fésűs díszű fazék és hombáredény töredéket, egy darab jellegzetes Árpád-kori fazék-oldalt; állatcsontot.

73. cölöplyuk leírása a 124. szám alatt.

74. gödör. Sötét, laza betöltésű, amorf, ÉÉNy–DDK-i hossz tengelyű, 310×206 cm-es, 26–50 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj lépcsős. 61. járósíntbe mélyed. Leletek (NTM 2003.1.41.1–11.): igen sok Árpád-kori hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített fazéktöredéket, egy apró, kettőskúpos orsógombot; állatcsontot és vassalakat találtunk benne.

75. gödör. A barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű gödörnek csak kis darabja esett a feltárási területre. A kibontott rész adatai: ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 80×30 cm-es, 8 cm mély, oldal és alj ívelt. Leletek (NTM 2003.1.42.1–2.): jellegzetes Árpád-kori fazéktöredékek.

76. gödör. Szürke, laza, hamus, faszenes-paticsos betöltésű, ovális, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 370×146 cm-es, 58 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenetlen. A 61. járósínt aljába mélyedt, betöltése attól nem vált el, csak a gödör legalját lehetett egyértelműen megfogni. Leletek (NTM 2003.1.43.1–23.): jelentős mennyiségű Árpád-kori, hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített fazéktöredék, sok agyaggolyó, egy nagyméretű, pelyvás anyagú téglatöredéke, vassalak; állatcsont.

77. cölöplyuk leírása a 45. szám alatt.

78. cölöplyuk leírása a 45. szám alatt.

79. gödör (4. kép). A barna, laza, hamus, faszenes-

paticsos betöltésű gödörnek csak Ny-i darabja esett a feltárási területre. A kibontott rész adatai: amorf, É–D-i hossz tengelyű, 356×200 cm-es, 52 cm mély, oldal ívelt, alj egyenes. Leletek (NTM 2003.1.46.1–2.): kevés, jellegzetes Árpád-kori fazéktöredék, vassalak; állatcsont.

80. gödör (4. kép). Barna, laza, faszenes-paticsos, foltokban hamus betöltésű, tojásdad, É–D-i hossz tengelyű, 320×215 cm-es, 40 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj lépcsős. Készítéskor megbolygatták a 105. tűzhelyet; D-i szélébe ásták a 45. épület ÉK-i sarkán az 54. cölöplyukat. Leletek (NMT 2003.1.47.1–22.): közepes mennyiségű, jellegzetes Árpád-kor fazék, késő középkori fazékok erősen profilált peremei, mécses töredéke, korsófül, szélesre kovácsolt lópatkó töredéke, szegárok nélkül, 3 téglalap alakú szeglyekkel, kapaszkodó körme letörött; vassalak; állatcsont. A késő középkori leletek minden bizonnyal a 45. épület készítésekor keveredhettek a zömmel Árpád-kori leleteket tartalmazó gödör betöltésébe. A 105. tűzhely barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, megmaradt részlete amorf, K–Ny-i hossz tengelyű, 80×60 cm-es, összeforgatott tapasztásdarabjai 19 cm vastagon terültek szét, oldal nem volt megfigyelhető, alj íves. Leletek (NTM 2003.1.69.1–2.): néhány jellegzetes Árpád-kori fazéktöredék; vassalak.

81. falalapárok leírása a 124. szám alatt.

82. falalapárok leírása a 45. szám alatt.

83. gödör (4. kép). Barna-sárga kevert, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 204×140 cm-es, oldal felső 20 cm-en ívelt, többi egyenesen szűkül, alj egyenes. D-i szélét a 81. falalapárok ásásakor megbolygatták. Leletek (NTM 2003.1.50.1–4.): kevés hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített Árpád-kori fazéktöredék; állatcsont, vassalak.

84. gödör (4. kép). Barna, keményre tömörült, faszenes-paticsos betöltésű, tojásdad, É–D-i hossz tengelyű, 254×180 cm-es, 40 cm mély, oldal ívelt, alj egyenetlen. Készítéskor megbolygatták a 104. tűzhelyet, DNy-i szélé metszi a 105. tűzhely szélét; a gödör K-i szélét a feltárási határára eső, fel nem tárt objektum metszi. Leletek (NTM 2003.1.51.1–2.): kevés vonaldíszes Árpád-kori fazéktöredék; vassalak; állatcsont. A 104. tűzhely barna, laza, paticsos, enyhén faszenes betöltésű, megmaradt része amorf, É–D-i hossz tengelyű, 60×57 cm-es, összeforgatott omladéka 18 cm vastagon terült szét, oldal nem volt megfigyelhető, ívelt alján az átégett sütőfelület vastagsága 7 cm. Leletek (NTM 2003.1.68.1.): Árpád-kori fazék aljtöredéke, fenékbélyeg nyomával.

85. falalapárok leírása a 45. szám alatt.

86. cölöplyuk leírása a 45. szám alatt.

87. cölöplyuk (4. kép). Barna, laza, faszenes-

paticsos betöltésű, kerek, 52 cm átmérőjű, 13 cm mély, oldal ívelt, alj egyenes. Lelet nélkül.

88. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, faszenes-paticsos betöltésű, kerek, 48 cm átmérőjű, 30 cm mély, oldal függőleges, alj egyenetlen. Leletek (NTM 2003.1.54.1.): egy késő középkori, hornyolt oldalú fazékoldal; vassalak.

89. *paticsomladék*. Betöltés: nagy paticsdarabok közt kevés, barna, keményre tömörült föld. Amorf, ÉK-DNy-i hossz tengelyű, 200×190 cm-es, 24 cm vastag, oldal és alj egyenetlen. Alatta: 85. és 92. fal alapárok, 93, 94, 95, 96. cölöplyuk, szélében 97. cölöplyuk, 99. és 116. gödör. Leletek (NTM 2003.1.55.1–10.): késő középkori fazekak erősen tagolt és galléros peremei, fedőtöredék és vastag téglá töredéke; állatsont.

90. *cölöplyuk* leírása a 45. szám alatt.

91. *cölöplyuk* leírása a 45. szám alatt.

92. *falalapárok* leírása a 124. szám alatt.

93. *cölöplyuk* (4. kép). Sárga agyagos, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 44×35 cm-es, 24,5 cm mély, ívelt oldalú és aljú. 89. paticsomladék alatt, 124. épület K-i (92.) és a 45. épület osztófala között; 95. gödör bolygatta D-i szélét. Leletek (NTM 2003.1.61.1–2.): késő középkori fazékoldalok.

94. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, hamus, erősen paticsos betöltésű, ovális, É–D-i hossz tengelyű, 70×50 cm-es, 56 cm mély, oldal függőleges, alj egyenes. 89. paticsomladék alatt, 124. épület K-i fala (92.) belső, Ny-i széle mellett; 95. gödör bolygatta K-i szélét. Leletei a 95. sz. alatt leírva.

95. *gödör* (4. kép). Barna, laza, faszenes-paticsos, szélén keményre tömörült, agyagos betöltésű, ovális, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 150×110 cm-es, 115 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. 89. paticsomladék alatt, vágja a 45. épület osztófalát (85.) és a 124. épület K-i falát (92.), 93, 94, 96. cölöplyukat. Leletek (NTM 2003.1.56.1–9, 2003.1.60.1–5; 94, 95, 96. objektumok csak a bontás végén váltak külön, így leleteik együtt csomagolva): késő középkori fazekak darabjai, pohártöredék, téglatöredék; állatsont. Néhány Árpád-kori fazéktöredék is keveredett a betöltésbe.

96. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, faszenes-paticsos, alján sárga agyagos betöltésű, ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 52×40 cm-es, 113 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. Leletei a 95. sz. alatt leírva.

97. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza betöltésű, kerek, 51 cm átmérőjű, 9 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. 116. gödör K-i szélébe ásva, vágja a 98. cölöplyukat. Leletek (NTM 2003.1.62.1–2.): egy Árpád-kori és egy késő középkori díszítetlen fazékoldal; állatsont.

98. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, enyhén paticsos betöltésű, kerek, 48 cm átmérőjű, 13 cm mély, oldal ívelt, alj egyenes. 116. gödörbe ásva; K-i szélét vágja a 97. cölöplyuk. Lelet nélkül.

99. *gödör* (4. kép). Szürke, laza, hamus, faszenes betöltésű, tojásdad, É–D-i hossz tengelyű, 134×60–120 cm-es, 37 cm mély, oldal és alj ívelt. 116. gödör D-i szélére ásva. Leletek (NTM 2003.1.63.1–2.): kevés Árpád-kori fazéktöredék.

100. *gödör* (4. kép). Világosbarna, laza, hamus, faszenes, enyhén paticsos betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossz tengelyű, 260×174 cm-es, 22 cm mély, oldal és alj ívelt. ÉK-i szélét vágja a 106. gödör; ráasták a 45. épület DK-i sarkát (31. és 60. falalapárok, 59. cölöplyuk). Leletek (NTM 2003.1.64.1–22.): közepes mennyiségű Árpád-kori (hullámvonallal és vízszintes vonallal díszített fazekak, küllős fenékbélyeges alj, sok agyaggolyó és kevés – bizonyára a késő középkori ház belemélyítésekor betöltésébe keveredett – késő középkori edénytöredék (közte ujjbenyomkodással fodrosra nyomott szélű fazékperem, vörös festett oldal); állatsont.

101. *gödör* (4. kép). Barna, keményre tömörült, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, amorf, ÉÉNy–DDK-i hossz tengelyű, 254×212 cm-es, 26 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenetlen. D-i szélét a 45. épület ásásakor (56. falalapárok) bolygatták. Leletek (NTM 2003.1.65.1–8.): bekarcolt vonalakkal díszített Árpád-kori fazekak töredékei, egy nagyméretű, vastagfalú fazék peremének külső szélét és belső oldalát mélyen bekarcolt hullámvonal díszíti. A két késő középkori fazéktöredék bizonyára a bolygatással került a betöltésbe; állatsont.

102. *verem* (4. kép; 5. kép 4.). A sötétbarna, keményre tömörült, faszenes, erősen paticsos betöltésű, körte alakú, 190 cm mély verem alj már sötétsárga, agyagos homokba mélyed. Száj (torok) ovális, K–Ny-i hossz tengelyű, 108×80 cm, 60 cm mély; has tojásdad, É–D-i hossz tengelyű, 150×136 cm-es, 130 cm mély. Torok a felső széltől 60 cm mélységig egyenesen szűkül, majd kihasasodik, a D-i oldalon 55, a K-i oldalon 5 cm-re, alj egyenes. Oldalát 90 cm mélységtől az aljáig 2 cm vastagon kékesszürke agyaggal tapasztották körbe. Leletek (NTM 2003.1.66.1–19.): igen sok késő középkori fazéktöredék, egyiken vörös festett minta nyomai. Néhány Árpád-kori darab is került a betöltésbe.

103. *gödör* (4. kép). Szürke, laza, hamus, faszenes betöltésű, tojásdad, É–D-i hossz tengelyű, 280×254 cm-es, 20 cm mély, oldal ívelt, alj egyenetlen. Leletek (NTM 2003.1.67.1–32; 6. kép 7.): vegyesen igen sok Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék került elő a gödörből.

104. *kemence* leírása a 84. sz. alatt.

105. *kemence* leírása a 80. sz. alatt.
106. *gödör* (4. kép). Barna, keményre tömörült, faszenes, erősen paticsos betöltésű, ovális, É–D-i hossztengetyű, 160×105 cm-es, oldal és alj ívelt. A 45. épület DK-i sarkát (31. falalapárok és 59. cölöplyuk) ráásták a gödör K-i és D-i kétharmadára; vágja a 100. gödör ÉK-i szélét. Leletek (NMT 2003.1.70.1–3.): egy Árpád-kori fazék körömmel ferdén bekarcolt vonalakkal díszített válltöredéke mellett egy késő középkori fazék pereme, valamint fenékö darabja; állatsont.
107. *cölöplyuk* (4. kép). Réteges (felső 20 cm barna, laza, erősen faszenes-paticsos, alj fölött 8 cm barna-sárga kevert, keményre tömörült, gyengén faszenes-paticsos) betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossztengetyű, 54×48 cm-es, 27 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj ívelt. Leletek (NTM 2003.1.71.1–2.): néhány apró, Árpád-kori fazéktöredék; állatsont.
108. *cölöplyuk* leírása 45. sz. alatt.
109. *falalapárok* leírása 124. sz. alatt.
110. *gödör* (4. kép). Szürke, hamus betöltésű, tojásdad, É–D-i hossztengetyű, 357×294 cm-es, 12–123 cm mély, oldal ívelt, alj egyenetlen. D-i szélére ráasták a 45. épület D-i falát (60. falalapárok); DK-i sarkába ásva a 119. cölöplyuk. Leletek (NTM 2003.1.74.1–6.): a jellegzetes Árpád-kori fazékok mellett egy nagyméretű, vastagfalú, vállon körömmel ferdén bevágott vonalakkal, alatta vízszintes vonalakkal díszített fazék darabjai, valamint agyaggolyó töredéke.
111. *verem* (4. kép; 5. kép5.). Szája fölött É–D-i hossztengetyű, 146×96 cm-es, 30 cm mély, amorf beásás. A körte alakú verem szürke, agyagos, keményre tömörült, faszenes-paticsos betöltésű, É–D-i hossztengetyű, 110 cm mély. Száj (torok) tojásdad, 88×70 cm-es, 45 cm mély; has ovális, 150×130 cm-es, 65 cm mély. Torok egyenesen szűkül, majd kihalasodik É-on 45, K-en 35, D-en 15, Ny-on 26 cm-re, alj egyenes. A 45. épület K-i helyiségébenek ÉNy-i sarkában helyezkedett el, hasának É-i széle az 56. falalapárok, Ny-i széle pedig a 85. falalapárok alá nyúlt. Leletek (NTM 2003.1.75.1–6.): hornyolással díszített késő középkori fazéktöredékek, restauráláskor szétporladt vastárgy, I. Ferdinánd denár 1555. MÉ. II. 744; állatsont.
112. *cölöplyuk* (4. kép). Szürke, faszenes-paticsos betöltésű, ovális, ÉK–DNy-i hossztengetyű, 42×25 cm-es, 8 cm mély, oldal és alj ívelt. Lelet nélkül.
113. *cölöplyuk* (4. kép). Szürke, enyhén faszenes betöltésű, tojásdad, ÉK–DNy-i hossztengetyű, 50×38 cm-es, 24 cm mély, oldal és alj ívelt. Leletek (NTM 2003.1.76.1–2.): néhány apró Árpád-kori fazéktöredék.
114. *cölöplyuk* (4. kép). Szürke, faszenes-paticsos betöltésű, tojásdad, É–D-i hossztengetyű, 48×43 cm-es, 38 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj ívelt. Lelet nélkül.

115. *gödör* (4. kép). Barna, laza, faszenes-paticsos betöltésű, tojásdad, É–D-i hossztengetyű, 98×84 cm-es, 36 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. Leletek (NTM 2003.1.77.1–7.): jellegzetes Árpád-kori fazéktöredékek hullámvonal és vízszintes vonal-díszítéssel, pelyvás soványítású, nagy, vékony (22,5×15×5 cm) téglák, egy késő középkori fazékperem, őrlőkőhöz tartozó marokkő; állatsont.

116. *gödör* (4. kép). Szürkésbarna, keményre tömörült, enyhén paticsos betöltésű, amorf, ÉK–DNy-i hossztengetyű, 300×130 cm-es, 17–35 cm mély, oldal ívelt, alj egyenetlen. ÉK-i szélére ásva a 124. épület K-(92.) fala; D- szélét vágja a 99. gödör; beleásták a 97. és a 98. cölöplyukat. Leletek (NTM 2003.1.78.1–3.): kevés, apró Árpád-kori fazéktöredék, egy késő középkori fazékperem; állatsont.

117. *gödör* (4. kép). Barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, amorf, K–Ny-i hossztengetyű, 117×70 cm-es, 68 cm mély, oldal felső 30 cm-en ívelt, többi függőleges, alj egyenes. Leletek (NTM 2003.1.79.1–7.): közepes mennyiségbe, vegyesen került elő Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék; állatsont.

118. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, paticsos betöltésű, kerek, 44 cm átmérőjű, 29 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, kihegyezett végű cölöp helye. Ny-i széle metszi a 122. cölöplyukat. Leletek (NTM 2003.1.80.1–2.): kevés, Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék; állatsont.

119. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, erősen paticsos, enyhén faszenes betöltésű, kerek, 43 cm átmérőjű, 56 cm mély, egyenesen szűkülő oldalú, kihégyezett végű cölöp helye. Lelet nélkül.

120. *verem* (4. kép; 5. kép3.). A réteges (felső 70 cm nagy paticsdarabok között kevés barna föld; többi barna, erősen faszenes-paticsos) betöltésű, körte alakú verem szája fölött É–D-i hossztengetyű, L-alakú, 210×210 cm-es, 30 cm mély beásás. A 134 cm mély verem szája és hasa kerek, 90, ill. 146 cm átmérőjű. A függőleges oldalú száj (torok) mélysége 46 cm, majd kihalasodik, nagyjából egyenletesen 20–25 cm-el, alj egyenes. Oldalát 60 cm mélységtől az aljáig 2 cm vastagon kékesszürke agyaggal tapasztották körbe. Leletek (NTM 2003.1.81.1–25.): néhány, jellegzetes Árpád-kori fazéktöredék, sok késő középkori fazék darabja, köztük galléros és ujjbenyomkodással fodrosra nyomott perem, kúpos fedők töredékei, nagyméretű (27×13,5×6 cm) téglák és hasonló töredékei, kovácsoltvas, nagyfejű szög; állatsont.

121. *gödör* (4. kép). Szürke, keményre tömörült, hamus, faszenes betöltésű, tojásdad, K–Ny-i hossztengetyű, 18×70 cm-es, 53 cm mély, oldal és alj ívelt. D-i felét teljesen megsemmisítették a 45. épület, valamint a 124. épület É-i falának (56, ill. 109. falalapárok)

ásásokor. Leletek (NTM 2003.1.82.1–21.): sok és viszonylag nagy töredékek Árpád-kori, hullámvonalakkal és vízszintes vonalakkal (6. kép 5.), ill. fogaskerékkel benyomott mintával díszített fazekakból, agyaggolyók töredékei; vassalak; állatsont.

122. *cölöplyuk* (4. kép). Barna, laza, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, kerek, 66 cm átmérőjű, 23 cm mély, ívelt oldalú és aljú. K-i szélét metszi a 118. cölöplyuk. Lelet nélkül.

123. *gödör* (4. kép). A szürke, laza, erősen hamus, faszenes gödör bontását idő hiányában nem tudtuk befejezni. A feltárt rész: ovális, É–D-i hossz tengelyű, 340×260 cm-es, 40 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes. D-i szélére ráasták a 45. épület É-i falát (56. falalapárok). Leletek (NTM 2003.1.83.1–20.): viszonylag nagy mennyiségben, fele-fele arányban kerültek elő jellegzetes, hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített Árpád-kori fazekak és késő középkori edények (erősen tagolt peremű fazekak, kúpos fedők, pohár) töredékei, fenékök darabja, kovácsoltvas fűró töredéke; állatsont.

124. *épület* (4. kép; 5. kép 2). Cölöpszerkezetű, alapárkos paticsfalú, egyosztatú gazdasági épület. K–Ny-i hossz tengelyű, trapéz alakú, külső mérete: 7×5,50 méter, a falalapárkok 30–45 cm szélesek, 36–70 cm mélyek. A sarkokon egy-egy nagyméretű, a fal síkjából kiálló cölöp (16, 67, 73.) tartotta a tetőt. Az alapárkokba (69, 81, 92, 109.) további, kisebb méretű cölöpöket állítottak, amelyek nyomait a K-i (92.) és a Ny-i (69.) falaknál egy-egy esetben, a D-i (81.) falnál három helyen tudtuk megfigyelni. A DK-i sarokban 1,50 méter hosszan hiányzik a falalapárok, talán itt lehetett a bejárat. Az épületen belül sem padló, sem tüzelőberendezés nyomát nem találtuk. Az épület alapjainak ásásakor megbolygatták a 83, 121, 116. Árpád-kori gödröket, valamint a 123. objektum DNy-i sarkát. Az épületet részben ráasták a 45. azonos szerkezetű gazdasági épület Ny-i helyiségére, megbolygatva annak É-i és D-i falát egy-egy kis szakaszon. A 124. épület DK-i sarkát a 94. cölöplyuk és a 95. gödör ásásával bolygatták meg.

Az épület elemeinek részletes ismertetése: É-i falalapárok (109.): barna, keményre tömörült, enyhén faszenes-paticsos betöltésű, K–Ny-i irányú, 7 méter hosszú, 40–45 cm széles, K-i végén 20, Ny-i végén 46 cm mély, oldal nagyrészt függőleges, alj lépcsős. K-i végén 16, Ny-i végén 67. cölöphely. ÉK-i sarok vágja a 45. épület É-i (56.) falát. Leletek (NTM 2003.1.73.1–4.): kevés Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék, késő középkori, vörös festéssel díszített pohár pereme. Ny-i falalapárok (69.): ÉÉNy–DDK-i irányú, 5,50 méter hosszú, 35–40 cm széles, 56–62 cm

mély, oldal függőleges, alj egyenes, É-i rész aljában egy kissé bemélyedő, 38×28 cm-es cölöp helye. Barna, keményre tömörült, paticsos betöltésű. É-i végén a 67. cölöphely, D-i végén a 73. cölöphely. Ez utóbbi részen egymásba ér a 124. és a 45. épület fala. Leletek (NTM 2003.1.37.1–4.): kevés, késő középkori, korongolt, díszítetlen fazékoldal; vassalak. D-i falalapárok (81.): NyDNy–KÉK-i irányú, 4,60 méter hosszú, 36 cm széles, 70 cm mély, oldal függőleges, aljában három cölöphely elmosódó nyoma. Barna, keményre tömörült, faszenes-paticsos betöltésű. Leletek (NTM 2003.1.48.1–13.): viszonylag sok, Árpád-kori, hullámvonallal és vízszintes vonalakkal díszített fazekak töredékei, erősen tagolt és galléros késő középkori fazékperemek, továbbá kúpos fedők, pohár darabjai; állatsont. Az Árpád-kori leletek a 83. gödör betöltéséből keveredtek ide, amelynek D-i részét megbolygatták a falalapárok ásásával. Ny-i végén a 73. cölöphely, K-i vége egyenesen záródik, cölöphely nélkül. K-i falalapárok (92.): É–D-i irányú, enyhén íves, 4,70 méter hosszú, 32–40 cm széles, 36–50 cm mély, oldal függőleges, D-i felében egyenesen szűkülő, alj egyenes, É-i felében lépcsős, egy enyhén bemélyedő, 28 cm átmérőjű cölöp nyomával. Barna, keményre tömörült, erősen paticsos betöltésű. Leletek (NTM 2003.1.59.1–5.): erősen tagolt, galléros és ujjbenyomással csipkézett szélű késő középkori fazékperemek; állatsont. É-i végén a 16. cölöplyuk, D-i végét a 95. gödör ásásával megbolygatták. A falalapárok készítésekor keresztülvágták a 116. Árpád-kori gödör K-i részét. ÉK-i sarok (16. cölöplyuk): barna, keményre tömörült, erősen paticsos betöltésű, ovális, É–D-i hossz tengelyű, 58×50 cm-es, 20 cm-re mélyedt a falalapárokba, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes, egészen enyhén kiáll a 109. fal síkjából. (Leletei az 56. és 109. falalapárokkal együtt csomagolva.). ÉNy-i sarok (67. cölöplyuk): barna, faszenes, erősen paticsos betöltése keményre tömörült, alj felé viszont laza volt. Ovális, ÉNy–DK-i hossz tengelyű, 53 cm mély, oldal egyenesen szűkül, alj egyenes, enyhén kiáll a 69. és a 109. fal síkjából. Leletek (NTM 2003.1.35.1–3.): néhány Árpád-kori és késő középkori fazéktöredék; vassalak. DNy-i sarok (73. cölöplyuk): ezen a ponton bolygatta a 124. épületet a legerősebben a ráépített 45. objektum, így, a barna, keményre tömörült, erősen paticsos betöltésű cölöplyukat csupán az jelezte, hogy a 69. és a 81. fal síkjából kiállt, illetve alj 15 cm-re bemélyedt a 69. falalapárokba. Leletek (NZM 2003.1.40.1–6.): néhány késő római fazék és hombártöredék mellett, valamivel nagyobb számú késő középkori fazéktöredék, egyik ujjbenyomással tagolt bordával díszített; vassalak

Jegyzetek:

- ¹ Köszönöm dr. Horváth Lászlónak, hogy a Nagykanizsai Thury György Múzeum Adattárában található, a Balatonmagyaród-Kolon régészeti lelőhelyre vonatkozó adatokat elérhetővé tette számomra.
- ² A későbbiekben Balatonmagyaród-Felső-Koloni-dűlőnek nevezett temető teljes feltárását Szőke Béla Miklós és Vándor László végzete el 1985 és 1992 között (VÁNDOR 1996, 145, 158.).
- ³ Frankovics Tibor szíves szóbeli közlése.
- ⁴ Az ásatáson részt vett és rajzolt: Bacsa Teréz, Fullár Zoltán, Geráth Péter és Gyöző Eszter egyetemi hallgató. A rajzok digitalizálását Csatlós Rita és Kámán Beáta technikusok végezték, a rajzokat Kvassay Judit öntötte végleges formába és szerkesztette képtáblákba. Kerámia-restaurálás: Hajdú Beáta, Varga Ildikó. Fémrestaurálás: Varju András. Tárgyfotó: Bicskei József, tárgyraajz: Soós Gábor.
- ⁵ Az őskori és a római kori leletek meghatározását dr. Horváth László végezte el, amiért ez úton is köszönetet mondok.
- ⁶ A kovács-vassalak felismerését Gömöri Jánosnak köszönhetem, aki kérésemre 2000-ben meglátogatta a Letenye-Lapuleveles-dűlőben, a középkori Csatár falu Árpád-kori kovácsműhely-körzetében Száz Csilla által vezetett ásatást. Az ott előkerült, hasonló salaktöredékeket írta le evvel a kifejezéssel.
- ⁷ Az objektummélységek a bontási szinttől értendők. Amennyiben ettől eltértünk, azt külön jelzem a leírásban.

Irodalom:

- CS. SÓS 1971
Cs. Sós, Á.: Zalakomár-Kolon. In: Sz. Burger, A. (Herausg.): Archäologische Forschungen im Jahre 1970. ArchÉrt 98 (1971) 281.
- CS. SÓS 1972
Cs. Sós, Ágnes: Balatonmagyaród, Zalakomár-Kolonpuszta. In: Sz. Burger, A. (Herausg.): Archäologische Forschungen im Jahre 1971. ArchÉrt 99(1972) 264.
- CodDipl
Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera G. Fejér. I–XI. köt. Budapest 1829–1844.
- HOLUB 1933
Holub, J.: Zala megye története a középkorban. III. kötet. A községek története. Kézirat. Pécs 1933. A kézirat gépelt másolata: ZGM Adattára 83. Az idézett oldalszámok erre a gépelt másolatra vonatkoznak.
- HORVÁTH 1980
Horváth, L.: Terepbejárás jegyzőkönyv a Balatonmagyaród 1. sz. lelőhelyen végzett 1980. febr. 19-i terepbejárásról. NTM Adattár A.2575–2002, 1. lap.
- HORVÁTH 1984
Horváth L.: Jelentés az 1984. március 27-i zalakomári terepbejárásról. NTM Adattár A.2597–2002, számozatlan lap.
- HTA
Zala Megyei Levéltár XV. 14. Zala megyére vonatkozó helytörténeti adattár, Kolon szócikk kézirata.
- KVASSAY 2003
Kvassay J.: Árpád-kori leletek Nagykanizsa–Billa lelőhelyen (Egy különleges tárgytípus: az agyag-golyók Zala megyei lelőhelyei). Zalmúz 12 (2003) 143–153.
- KVASSAY 2004
Kvassay J.: Balatonmagyaród. In: Kisfaludi J. szerk.: RégKut 2002. Budapest 2004.
- KVASSAY 2005
Kvassay J.: Balatonmagyaród. In: Kisfaludi J. szerk.: RégKut 2004. Budapest 2005.
- MOLNÁR 2006
Molnár F.: Az Árpád-kori Kolon (Balatonmagyaród) település vassalak-depójának anyagvizsgálata: a technológia és a nyersanyageredet kérdése. Zalmúz 15 (2006) 281–294.
- MÜLLER 1971
Müller R.: Régészeti terepbejárások a göcseji „szegek“ vidékén és településtörténeti tanulságaik. Zalaegerszeg 1971.
- SZÁRAZ 2003
Száz Cs.: 702 Letenye–Lapuleveles-dűlő. In: Megelőző régészeti feltárások az M7–M70 autópálya tervezett nyomvonalán. Összefoglaló jelentés az 1999–2002-ben végzett feltárásokról. Becsehely 2003, 14–15.
- SZŐKE 1988
Szőke, B. M.: Zalakomár-Alsó Kolon (Zala m). In: Sz. Burger A. szerk.: Az 1987. év régészeti kutatásai. RégFüz 41 (1988) 65.
- VALTER 1979
Valter I.: Árpád-kori kovácsműhely Csatáron. ZalgYűjt 12 (1979) 43–74.
- VÁNDOR 1996
Vándor L.: A királyi hadiút mentén. In: Költő L.–Vándor L. szerk.: Évezredek üzenete a láp világból. (Régészeti kutatások a Kis-Balaton területén 1979–1992). Kaposvár-Zalaegerszeg 1996, 143–162.
- VÖRÖS 2003
Vörös I.: Jelentés a Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlői állatsontanyag meghatározásáról. Kézirat 2003. ZGM Adattár 2566–2003.
- ZFN
Papp L., Végh J. szerk.: Zala megye földrajzi nevei. Zalaegerszeg 1964.

Árpáadian Age and Late Medieval settlement-remains from Balatonmagyaród-Alsó-Kolon

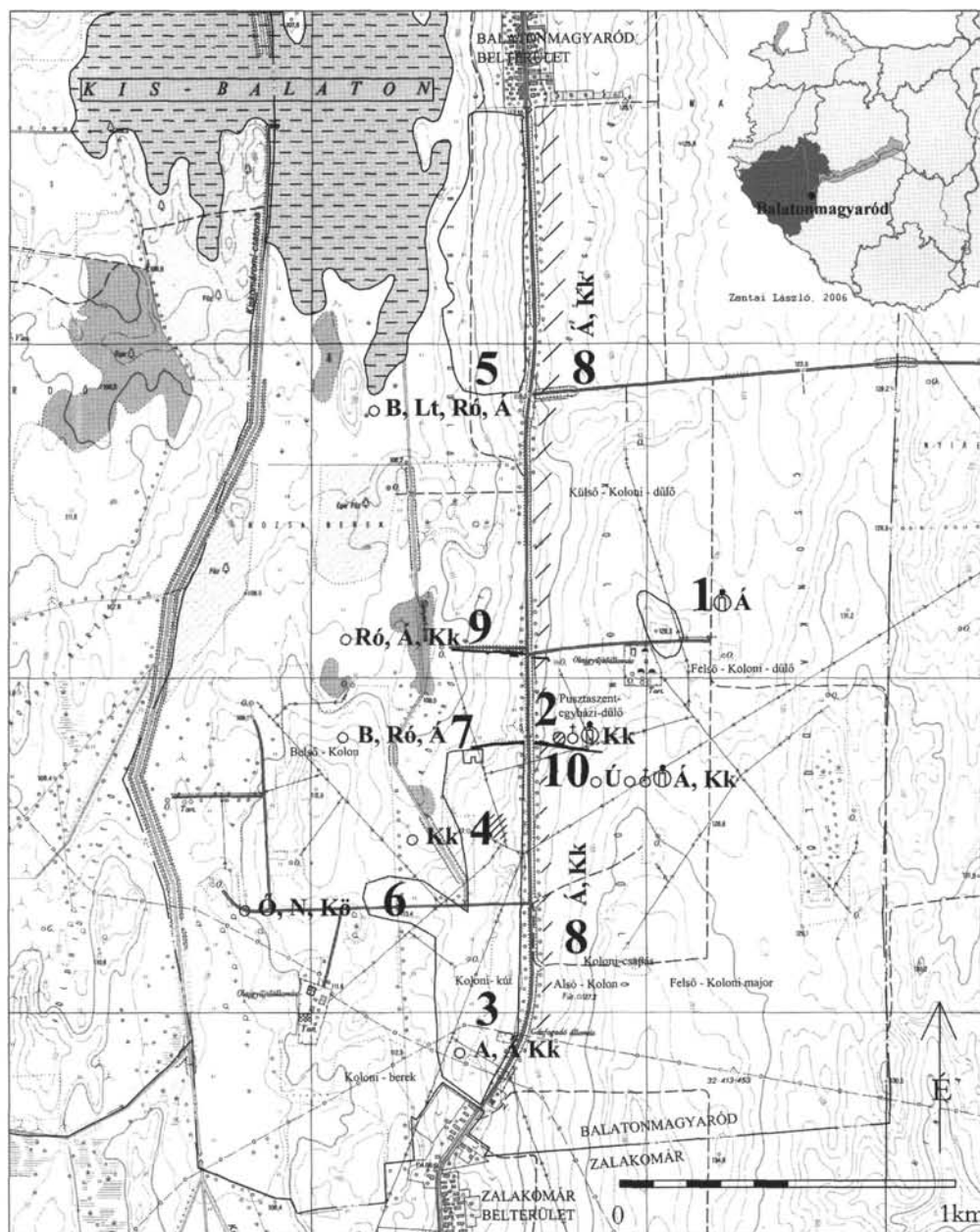
The archaeological site Kolon extends 3 kilometres long and 400–700 meters wide south of the village Balatonmagyaród, on the western slope of the Zalavár ridge rising above the marshland Kis-Balaton. Archaeological investigations were carried out at several parts of the site, within the frame of different research projects, from the 1970s onwards. The site-name was recorded in different forms each time. The author of the present paper collected data regarding the research programmes and depicted on a topographic map the discussed sites. In 1995 the observations during the construction of gas pipeline between Zalakomár and Balatonmagyaród proved definitely the inherence of the site-sections.

In the middle of the site excavation was carried out preceding pipe lying, in 2002. 124 settlement features were revealed from the late Roman period, the Árpáadian Age and the late Middle Ages. The few roman features were laying in the West-end of the excavated area, near Kis-Blaton. The remnants of the

Árpáadian Age settlement appeared on the whole surface from the slope as far as the waterside, concentrating however on the shoulder of the hill, Westwards from the modern public road. One pit contained early Árpáadian Age ceramic finds, providing contribution to the determination of the size of the 10-11th century settlement, the cemetery of which was excavated Northeast on the top of the hill. The most important feature, among the remains of the 12-13th century settlement, was a well filled in with a nearby smithy's and a bone-cutter workshop's „industrial“ refuse. The well served, very rich and unequalled find for industrial archaeological investigation. The excavated structures (renewed outhouses, granary pits) of the Late Medieval settlement had been built and used within a short period during the second half of the 16th century, based on the evidence of the finds and the written sources.

Translated by Judit Kvassay

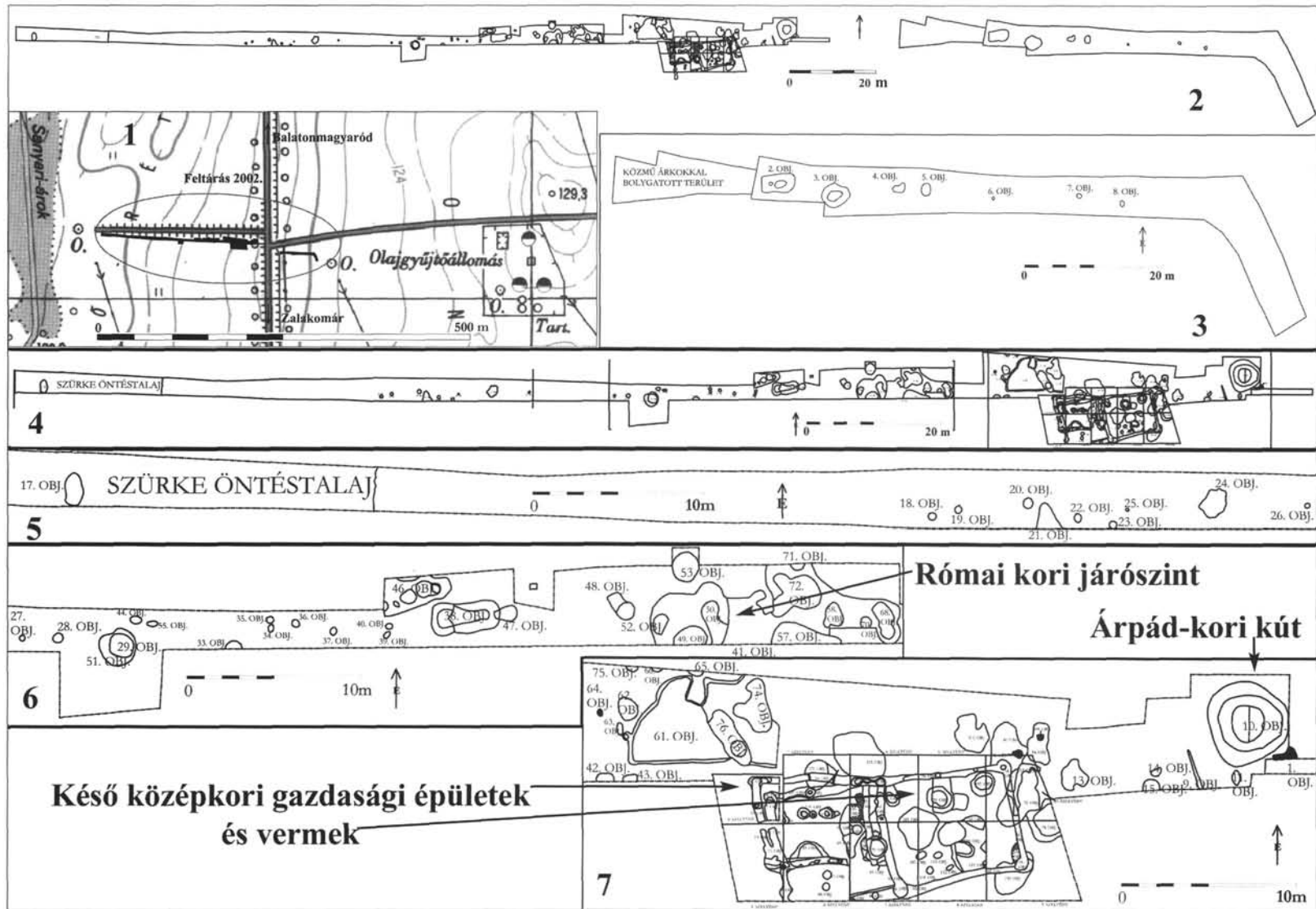

Térképjelek: **○** telep – settlement **Ú** Újkőkor – Neolithic Age **N** népvándorláskor – Migration Period
 Legend: **⊕** templom – church **B** kora bronzkor – Early Bronze Age **Kő** középkor – Middle Ages
⊕ temető – cemetery **Lt** kelta – Celtic **Á** Árpád-kor – Árpadian Age
○ őskor – Prehistory **Ró** római kor – Roman Period **Kk** késő középkor – Late Middle Ages

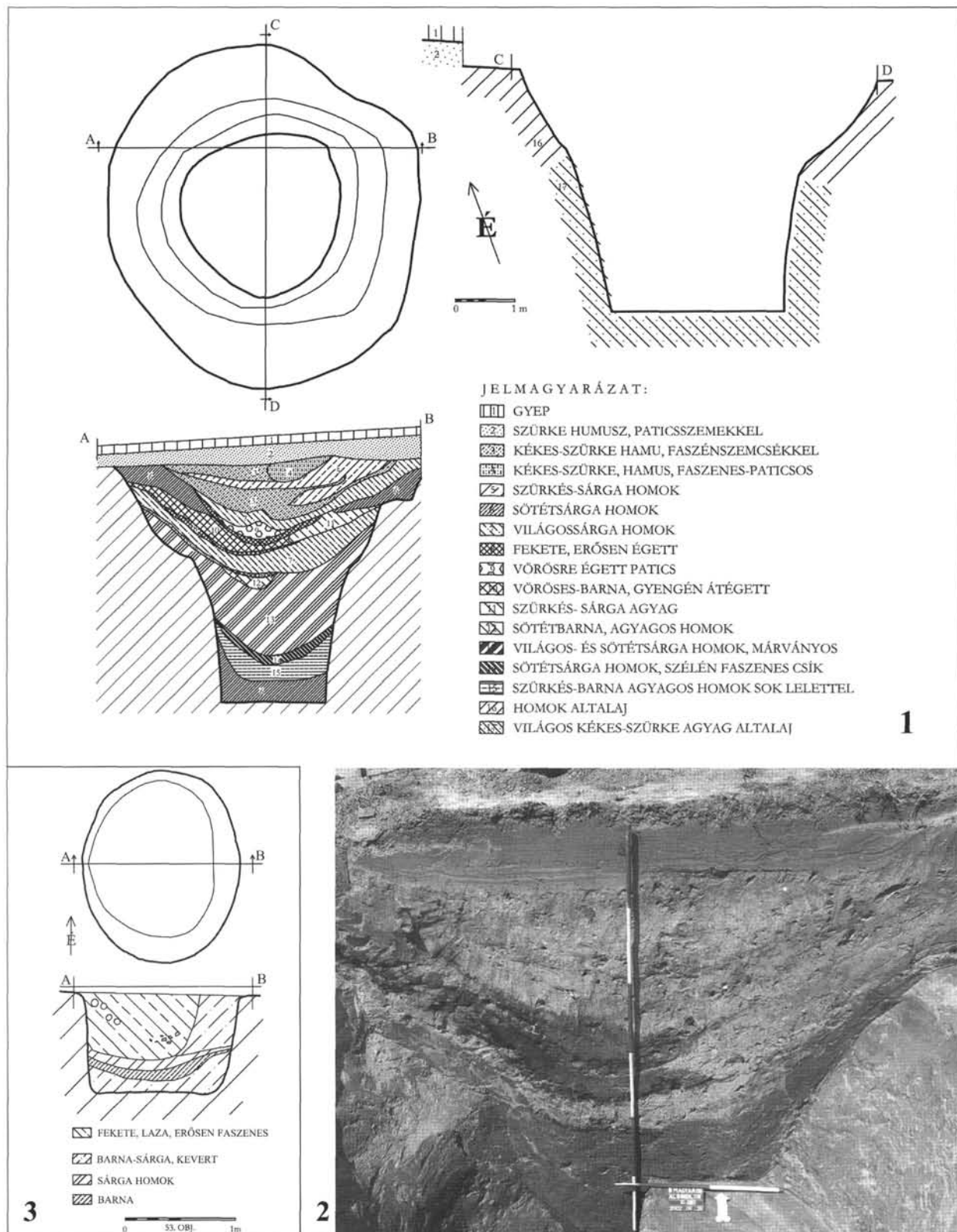
1. kép: Balatonmagyaród–Kolon régészeti lelőhely kiterjedése és kutatása. 1: Cs. Sós Ágnes ásatása 1970, 10–11. századi temető; 2: Cs. Sós Ágnes ásatása 1971, középkori templom és temető; 3: Müller Róbert terepbejárása 1978; 4: Vándor László ásatása 1980; 5: Horváth László terepbejárása 1984; 6: Horváth László terepbejárása 1984; Szőke Béla Miklós ásatása 1987; 8: Frankovics Tibor és Vándor László megfigyelése 1995; 9: Kvassay Judit ásatása 2002; 10: Kvassay Judit ásatása 2004.

Fig. 1: Balatonmagyaród–Kolon archaeological site's area and investigation. 1: Cs. Sós Ágnes's excavation 1970, 10–11th century cemetery; 2: Cs. Sós Ágnes's excavation 1971, church and cemetery from the Middle Ages; Müller Róbert's ground survey 1978; 4: Vándor László's excavation 1980; 5: Horváth László's ground survey 1980; 6: Horváth László's ground survey 1984; 7: Szőke Béla Miklós's excavation 1987; 8: Frankovics Tibor and Vándor László's observations 1995; 9: Kvassay Judit's excavation 2002; 10: Kvassay Judit's excavation 2004.

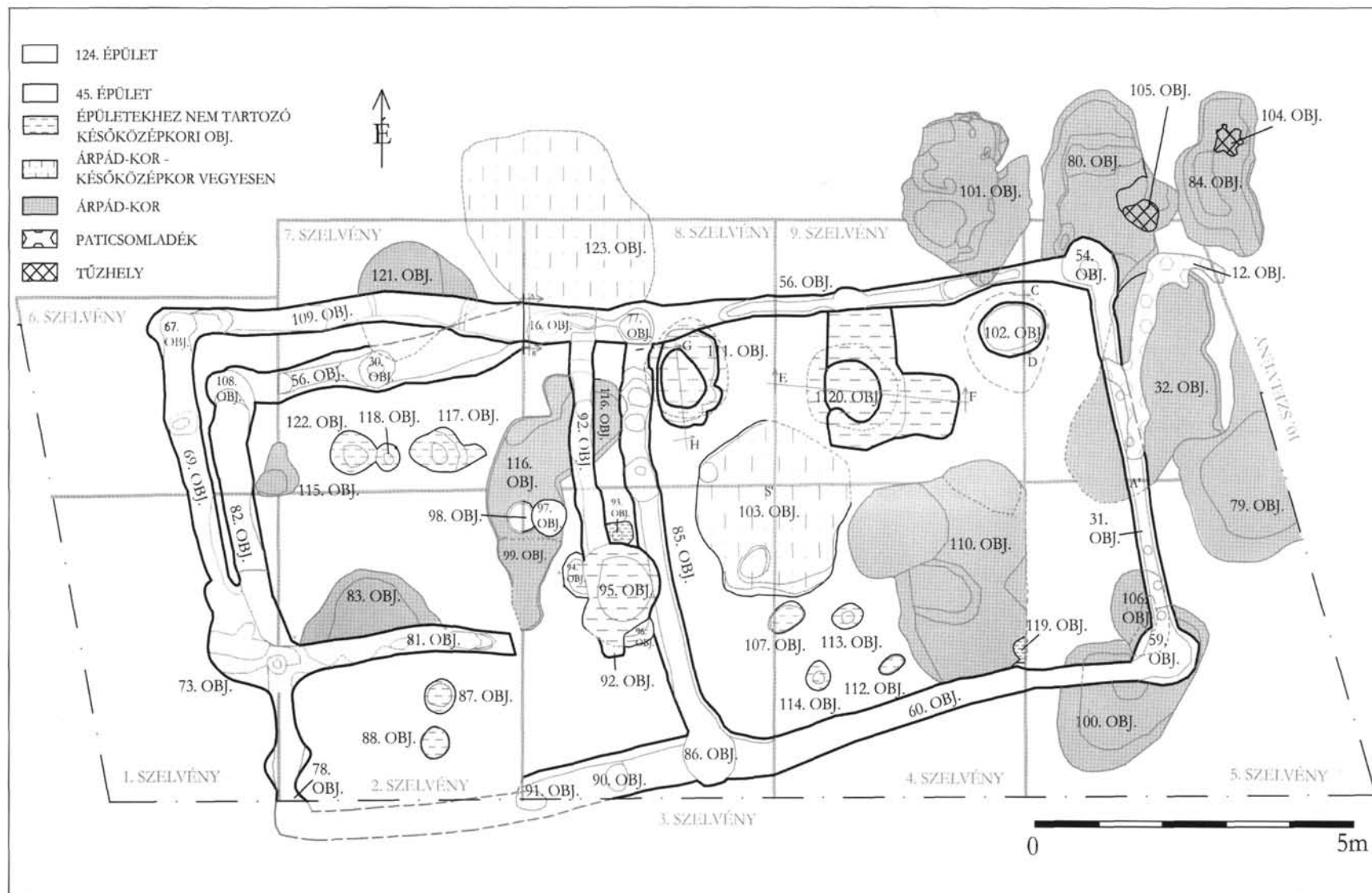
2. kép: Balatonmagyaród-Alsó-Koloni-dűlő 2002. 1: helyszínrajz; 2: összesítő térkép; 3: K-i rész összesítő térkép; 4: Ny-i rész összesítő térkép; 5-7: Ny-i összesítő kinagyított részletek

Fig 2: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-fields 2002. 1: site topographic map; 2: site map; 3: map of the excavation's East-part; 4: map of the excavation's West-part; 5-7: enlarged sections of West-part's map

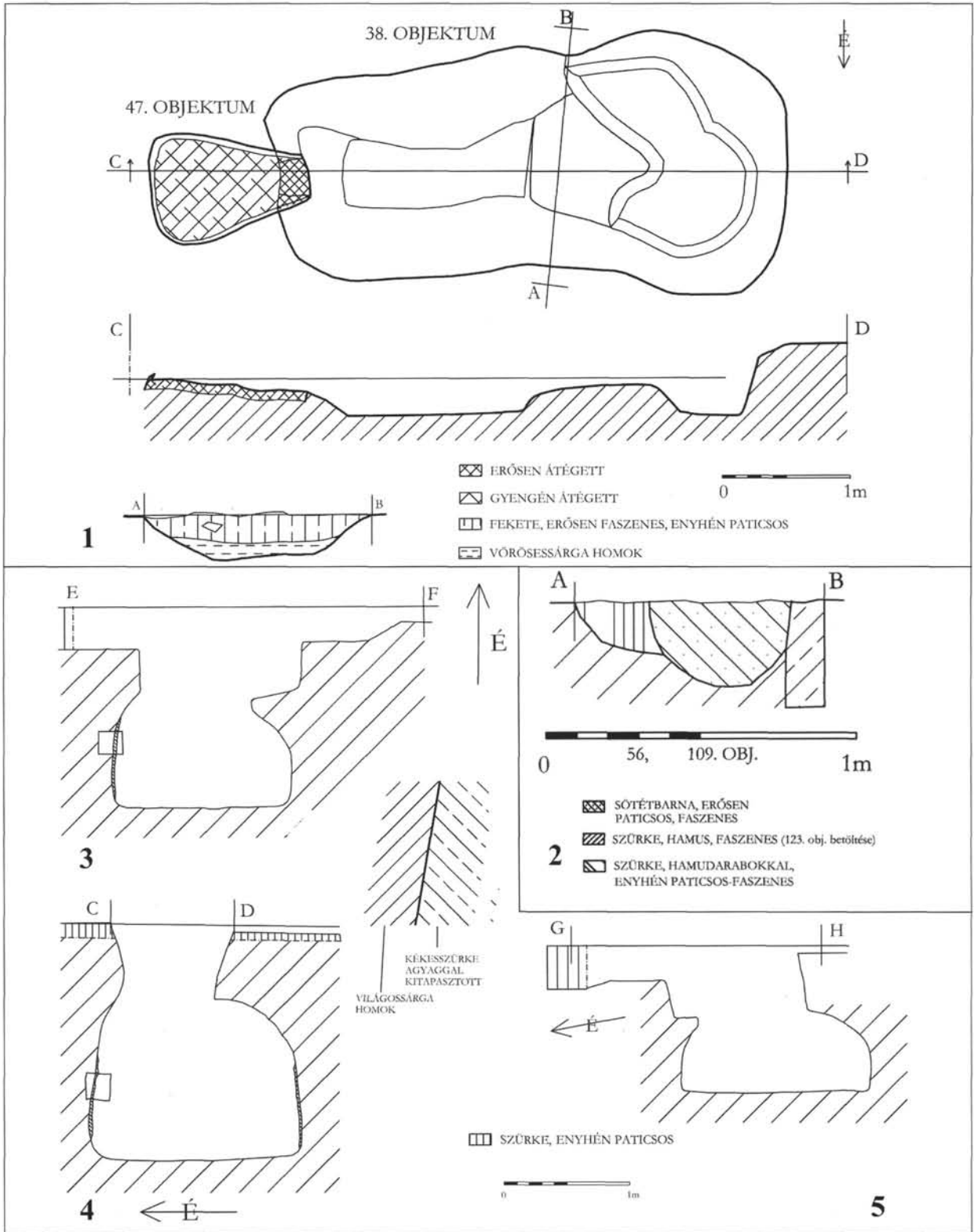
3. kép: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő 2002. 1: 10. kút (12–13. század); 2: 10. kút bontás közbeni metszet; 3: 53. gödör (11–12. század)

Fig 3: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-fields 2002. 1: Well Nr. 10 (12–13th century); 2: Well Nr. 10 section wall; 3: pit Nr. 53 (11–12.the century)

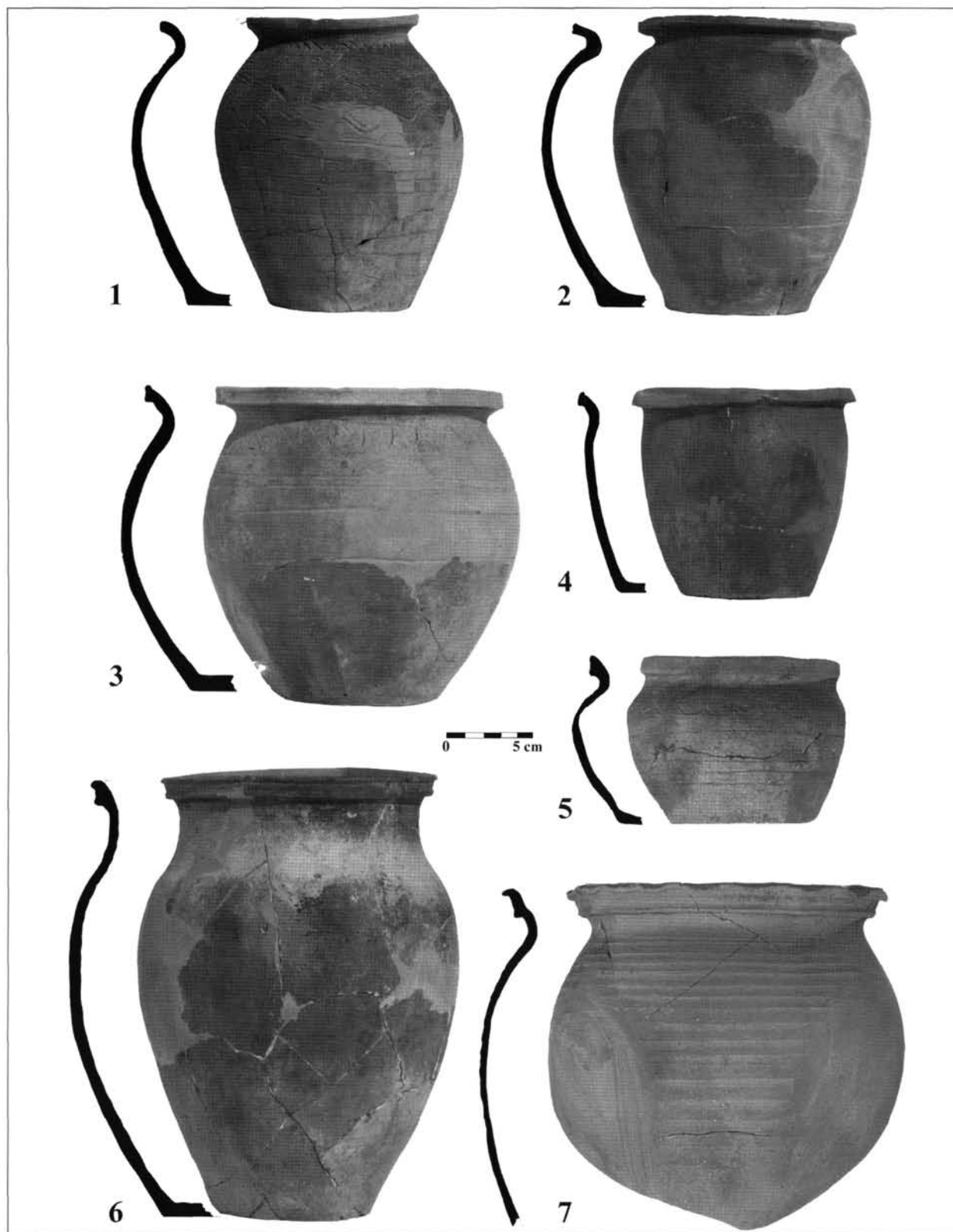

4. kép: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő 2002. 16. századi objektumok alaprajz: 45, 124. épület, 102, 111, 120. verem

Fig 4: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-fields 2002. Ground-plan of 16th century features: buildings Nr. 45, 124 and granary pits Nr. 102, 111, 120

5. kép: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő 2002. 1: 47. kemence és 38. előtér (12–13. század) alap- és metszetrajz; 2: 45. és 124. épület (16. század) metszet; 3: 120. verem (16. század) metszet; 4: 102. verem (16. század) metszet; 5: 111. verem (16. század) metszet
 Fig 5: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő 2002. 1: Outdoor oven and trench Nr. 47 and 38 (12–13th century) ground-plan and section; 2: Buildings Nr. 45 and 124 (16th century) section; 3: granary pit Nr. 120 (16th century) section; 4: granary pit Nr. 102 (16th century) section; 5: granary pit Nr. 111 (16th century) section

6. kép: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő 2002 kerámialeletek. 1–2: 53. gödör; 3–4: 10. kút; 5: 121. gödör; 6: 45. épület; 7: 103. gödör.

Fig 6: Balatonmagyaród–Alsó-Koloni-dűlő 2002 ceramic finds. 1–2: pit Nr. 53; 3–4: Well Nr. 10; 5: pit Nr. 121; 6: building Nr. 45; 7: pit Nr. 103.